

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Методичні вказівки
з планами семінарських занять
з дисципліни «Історія та культура України» для студентів
спеціальностей факультетів: електротехнічного,
машинобудівного, економіки та управління денної форми
навчання

Методичні вказівки з планами семінарських занять з дисципліни «Історія та культура України» для студентів спеціальностей факультетів: електротехнічного, машинобудівного, економіки та управління / Укл.: М.В. Дєдков, Г.І. Шаповалов, І.М. Спудка та ін. - Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2021. – 64с.

Укладачі: М.В. Дєдков, професор, канд.іст.наук;
Г.І. Шаповалов, професор, д-р іст. наук;
І.М. Спудка, доцент канд.іст.наук;
Т.В. Васильчук, доцент, канд.іст.наук;
Г.А. Сигида, ст. викладач;
В.М. Чоп, доцент канд.іст.наук.

Рецензент: П.О. Бідзіля, канд. іст.наук, доцент, доцент
кафедри суспільних дисциплін
Запорізького державного медичного
університету

Відповідальний
за випуск: М.В. Дєдков, професор, канд.іст.наук.

Затверджено на засіданні кафедри
українознавства та загальної мовної
підготовки, протокол №1 від 13.09. 2021 р.

Затверджено на засіданні
Науково-методичної ради
Гуманітарного факультету
протокол № 3 від 16.09.2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Графік навчального процесу з дисципліни «Історія та культура України»	5
Семінар №1. Архаїчні культури на території України	6
Семінар №2. Київська Русь: історія та культура (IX- перша пол. XIII ст.)	9
Семінар №3. Українські землі під владою Польщі: історія та культура (к. XIV – сер. XVII ст.)	13
Семінар №4. Українське козацтво в початковий період (к. XV- сер. XVII ст.)	18
Семінар №5. Українська національна революція (1648 – 1676 рр.)	22
Семінар №6. Гетьманщина, Правобережжя і Запорозжя наприкінці XVII - XVIII ст.	26
Семінар № 7. Українські землі в першій половині XIX ст.	30
Семінар №8. Наддніпрянська Україна та західноукраїнські землі в другій половині XIX ст. – на початку XX ст.	34
Семінар №9. Національно-визвольні змагання (1917-1923 рр.)	37
Семінар №10. Радянська Україна в 20-30-ті рр. XX ст.	41
Семінар №11. Західна Україна (1918-1939 рр.)	45
Семінар №12. Друга світова війна: український рахунок	49
Семінар №13. Українське суспільство (1964-1985 рр.)	53
Семінар №14. Етапи «перебудови» та її наслідки для України.	57
Семінар №15. Україна на шляху незалежності	61

ВСТУП

Реформування освіти передбачає гуманітаризацію навчального процесу на основі поглибленого вивчення як історії, так і культурного надбання людства. Одне з головних завдань гуманітаризації – подолання диспропорції в співвідношенні професійної та гуманітарної підготовки спеціалістів. Вивчення суспільства через історичні та культурологічні процеси особливо важливе сьогодні, адже сприйняття його лише через економічні та політичні процеси збіднює людство. В умовах успішної розбудови державності України, її духовного відродження важливе місце належить вивченню національної історії та культури. Дисципліна «Історія та культура України» покликана відіграти виняткову роль у духовному прогресі суспільства, оскільки вона вивчає не тільки історичні процеси, але й історію вітчизняної культури в різноманітних формах, типах і видах. Вивчення дисципліни «Історія та культура України» має надзвичайно важливе значення для збагачення та розширення гуманітарної підготовки студентів, формування творчо-інтелектуальної активності та наукового світогляду майбутніх фахівців, підвищення загальнокультурного рівня, формування високих моральних якостей шляхом засвоєння національних і загальнолюдських цінностей. Знайомство з національною історією та культурою є невід’ємною частиною інтелектуального потенціалу тих, кому найближчим часом доведеться приймати рішення, що можуть впливати на соціально-економічний розвиток нашої країни, включаючи економіку, політику, культуру.

Методичні вказівки з «Історії та культури України» мають надати допомогу студентам у підготовці до семінарських занять з цієї дисципліни.

Графік навчального процесу з дисципліни «Історія та культура України»

	Теми лекцій	Теми семінарів
1.	Стародавня доба в історії України. Витоки формування української культури.	Архаїчні культури на території України.
2.	Ранньофеодальна держава – Київська Русь (IX- перша пол. XIII ст.)	Київська Русь: історія та культура (IX-перша пол. XIII ст.)
3.	Галицько-Волинська держава. Українські землі в складі Литви та Польщі (друга пол. XIII – сер. XVII ст.).	Українські землі під владою Польщі: історія та культура (к. XIV – сер. XVII ст.)
4.	Українське козацтво, його роль у процесах державотворення та розвитку культури (XV – сер. XVII ст.).	Українське козацтво в початковий період (к. XV – сер. XVII ст.)
5.	Українська національна революція (1648 – 1676 рр.).	Українська національна революція (1648 – 1676 рр.).
6.	Українські козацькі автономії XVII – XVIII ст.	Гетьманщина, Правобережжя і Запорозжя наприкінці XVII - XVIII ст.
7.	Українські землі в складі Російської та Австро-Угорської імперій.	Українські землі в першій половині XIX ст.
8.	Національне відродження України в II половині XIX – початку XX ст.	Наддніпрянська Україна та західноукраїнські землі в другій половині 19 ст. – на початку 20 ст.
9.	Українська революція (1917 – 1921 рр.)	Національно-визвольні змагання (1917-1923 рр.)
10.	УСРР в міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.).	Радянська Україна в 20-30-ті рр. XX ст.
11.	Західноукраїнські землі між двома світовими війнами.	Західна Україна (1918-1939 рр.)
12.	Україна в Другій світовій війні.	Друга світова війна: український рахунок
13.	Суспільно-політичне життя в Україні в період II пол. 40-х – I половині 60-х років XX ст.	Українське суспільство (1964-1985 рр.)
14.	Україна в час “перебудови” і розпаду СРСР.	Етапи «перебудови» та її наслідки для України.
15.	Сучасна українська держава.	Україна на шляху незалежності.

Семінар №1. Архаїчні культури на території України

План

1. Ранні форми культури в українських землях.
2. Трипільська культура: теорії походження, основні досягнення.
3. Давньослов'янське населення України (від зарубинців до проукраїнських племен)
4. Матеріальна та духовна культура східнослов'янських племен дохристиянської Русі.

Реферати

1. Кам'яна Могила – пам'ятка давньої історії та культури.
2. Культура «мальованої кераміки»: різновиди посуду та мотиви орнаменту.
3. Слов'янські старожитності археологічних культур України.
4. Дохристиянські вірування. Пантеон слов'янських богів.
5. Давньослов'янська міфологія.

Література

1. Багацький В.В. Історія України : підручник / В.В. Багацький, Л.І. Кормич. – К. : Алерта, 2010. – 388с.
2. Бокань В. А. Історія культури України: Навч. посібник / В. А. Бокань, Л. П. Польовий. – К.: МАУП, 1998. – 232 с.
3. Залізняк Л.Л. Стародавня історія України / Л.Л. Залізняк. – К., Темпора, 2012. – С. 31–355. // Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/1170629/>
4. Лобас В. Х. Українська і зарубіжна культура : навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти / В. Х. Лобас. - К. : МАУП, 2000. - 221 с.
5. Шейко В. Історія української культури: Навч. посібник / В. Шейко, Л. Тишевська. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

1. У сучасних умовах ми бачимо небувале зростання інтересу до проблеми української історії, джерел національної культури та етнічної неповторності. Багато відповідей на найважливіші запитання історії України криються в далекому минулому. Таким чином, не буде перебільшенням стверджувати - культура людства значною мірою

належить до давньої культури. Тож у першому питанні треба дати визначення, що таке культура взагалі й археологічна культура зокрема. Розібратися з тим, якими формами представлена давня культура на наших землях. З'ясувати, які пам'ятки віднести до матеріальної, а які до духовної культури прадавніх людей. Розповісти про передумови та причини зародження мистецтва, виділити найдавніші його види. Навести приклади давнього образотворчого мистецтва та дрібної пластики з археологічних розкопок, що велися в Україні. З появою в житті людей такого матеріалу як кераміка з'явилася нова сфера творчості. Форми та орнамент глиняного посуду на різних територіях мали свої особливості. Назвати давні культури, що отримали свої назви саме від цих особливостей. Слід згадати про перші форми релігійних вірувань, без яких не можна розповідати про духовну культуру тих давніх часів. Дати визначення і пояснення тотемізму, анімізму, фетишизму, магії. Зробити висновки щодо значення давньої культури для подальшого розвитку і формування української культури.

2. Найяскравішою культурою мідного віку (енеоліту, 4-3 тис . до н.е.) була трипільська (за назвою поселення поблизу с. Трипіль на Київщині, дослідженого В. Хвойкою). Вона є однією з основних давньоземлеробських культур мідного віку, поширених на території України, Молдови, Румунії. Перш за все, треба висвітлити теорії щодо походження трипільської культури, потім слід з'ясувати час і територію існування культури в українських землях, визначити характерні риси культури на кожному етапі її існування. Одним із найкращих проявів матеріального та культурного розвитку трипільців було їхнє керамічне виробництво. Рекомендується підготувати реферат про трипільський посуд і його орнаментацию. Особливої уваги заслуговують поселення трипільців. Треба розповісти про принципи забудови і типи житла трипільських «протоміст». Навести приклади. Слід згадати релігійні уявлення трипільців, які були досить складними. Врешті-решт, зробити висновки, в яких вказати можливі причини зникнення культури і пояснити, чому вона вважається сполучною ланкою між Сходом і Заходом.

3. Відповідь про давньослов'янське населення слід розпочати процесом антропогенезу на наших територіях. Продовжити проблемою походження слов'янства, прослідкувавши шлях етнічного формування за даними археологічних досліджень (культура шнурової

кераміки, білогрудівська культура, чорноліська та інші). Описати старожитності, які вчені вважають слов'янськими, виділити загальні риси матеріального і духовного життя, характерні для слов'янської спільноти.

4. Поступово слов'яни розселяються на великих територіях, відбувається формування трьох течій (груп) слов'янства: південні, західні й східні, серед яких ми зосереджуємо свою увагу на останніх. Треба визначити територію їхнього розселення, форми господарства, суспільної організації. Детальніше зупинитися на способах землекористування, ковальства, будівництва. Розповідь про духовну культуру слід розпочати з панівної ідеології, якою у той час було язичництво (політеїзм). Рекомендовано прослухати реферати про давньослов'янський пантеон язичницьких богів та слов'янську міфологію. Треба розповісти про процес утворення племен – предків українців та їх консолідацію у союзи (Дулібський, Полянський). Зробити висновки щодо такої стадії розвитку східнослов'янського суспільства, що передувала утворенню власної держави.

Тестові завдання до семінару №1

1. Наука археологія вивчає:
 - а) речові пам'ятки;
 - б) писемні пам'ятки;
 - в) усну народну творчість;
 - г) кістки.
2. Культ неживих предметів, пов'язаний з вірою в надприродну силу речей - амулетів, талісманів
 - а) магія;
 - б) фетишизм;
 - в) анімізм;
 - г) тотемізм.
3. До якого періоду належить масове розповсюдження маленьких скульптурних жіночих фігур т.зв. «Венер»:
 - а) пізній палеоліт;
 - б) мезоліт;
 - в) енеоліт;
 - г) бронзовий вік.
4. Територія, що була заселена племенами трипільської культури, розташована від :
 - а) Пруту і Дунаю до Дніпра ;

- б) Дністра до Дону ;
- в) Дніпра до Дону ;
- г) Дунаю до Вісли.
- 5. Уперше дослідив поселення носіїв трипільської культури :
 - а) С. Бібіков;
 - б) В. Хвойка;
 - в) Я. Пастернак;
 - г) Т. Пассек.
- 6. Бог скотарства , багатства і ворожби у давніх слов'ян:
 - а) Даждьбог;
 - б) Сварог;
 - в) Велес;
 - г) Симаргл.

Семінар № 2 Київська Русь: історія та культура (IX- перша пол. XIII ст.)

План

1. Причини феодальної роздробленості та її наслідки для Київської держави.
2. Боротьба руських земель проти іноземних поневолювачів у XIII ст.
3. Архітектура й образотворче мистецтво Київської Русі.
4. Розвиток літератури, освіти та письменства.

Реферати

1. Русь за часи правління Володимира Мономаха.
2. Битва на р. Калці – страшне попередження.
3. Держава та право Давньої Русі.
4. «Остромирове Євангеліє» – одна з найвидатніших пам'яток старослов'янського письменства.
5. Провідні жанри образотворчого мистецтва Київської Русі: мозаїка, фрески, іконопис та книжкова мініатюра.

Література

1. Історія української культури / за ред О.Ю. Павлової. – К.: ЦУЛ, 2012. – 368 с.

2. Українська культура: цивілізаційний вимір/ Я.С. Калакура, О.О. Рафальський, М.Ф. Юрій. – К.: ППІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. – 456 с.

3. Король В. Ю. Історія України : Навч. посіб. / В. Ю. Король. - К. : ВЦ "Акад.", 2005. - 496 с.

4. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. / М.М. Закович, І.А. Зязюн, О.Л. Шевнюк та ін. – 5-те вид., стер. – К.: Знання, 2010. – 589 с.

5. Танцюра В. І. Історія України : навчальний посібник / В. І. Танцюра, С. М. Куліш, О. О. Пересада. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 492 с.

1. Починаючи з 1130-х рр. у Русі значно посилюлися відцентрові тенденції. Держава, що виглядала міцною і непорушною, раптом почала втрачати політичну єдність і розділилася на півтора десятка князівств та земель. Розпочався період, який історики називають добою удільної (феодальної) роздробленості. Це був закономірний процес, притаманний усім державам середньовічної Європи. Студентам слід назвати комплекс причин, які призвели до політичної роздробленості Русі. Пояснити кожен з них. Далі необхідно згадати спроби повернутися до централізованого правління (князівські з'їзди). Також слід визначитися з кількістю удільних князівств та з'ясувати наявність у них князівських династій та родинних зв'язків між ними. У висновках необхідно виокремити як позитивні, так і негативні наслідки феодальної роздробленості для держави. Визначити форму державності на цьому етапі розвитку.

2. Втрата державної єдності та князівські міжусобиці підірвали могутність Русі, чим і скористалися зовнішні вороги — половці, лицарі-хрестоносці, феодали Польської та Угорської держав і, особливо, монголо-татари, які після утворення на початку XIII ст. могутньої військово-феодальної Монгольської держави, об'єктом своїх нападів обрали країни, що не могли чинити їм опір. У 1206 р. Монгольську державу очолив Темучин (Чингісхан). Він почав великі завоювальницькі походи. Студентам слід згадати, коли монголо-татари уперше з'явилися на кордонах Русі і чим завершилося перше зіткнення сил.

Нова хвиля монгольського нашествя розпочинається 1237 р., коли орди загарбників під проводом онука Чингісхана Батия вдерлися на Русь. Треба розповісти про князівства, що були завойовані першими й про долю Києва і його оборонців. Коли військо Батия, після походів до країн Східної Європи, повернулося до Поволжя, заснувавши там нову державу — Золоту Орду зі столицею в м. Сарай у пониззі Волги, на землях Київської Русі було встановлено певну систему залежності («іго»). Пояснити поняття: ярлик, баскаки. Слід з'ясувати причини швидкого просування військ Батия, виявити наслідки монголо-татарської навали для Русі, розкрити особливості монгольського панування.

3. Готуючись до відповіді на третє питання треба з'ясувати, чому прийняття християнства мало велике значення для Київської держави? Студентам треба зрозуміти, що християнство внесло до Київської землі нову мораль і культуру; змінювалися звичаї, тому що в центрі християнства стояла людина, її особистість; християнство навчало милосерддю, пошані та любові до ближнього. Далі треба довести, як це втілювалося у нових принципах будівництва, особливо культового. Згадати матеріали, принципи внутрішнього і зовнішнього оздоблення храмів. Пояснити такі поняття, як: плінфа, мозаїка, фреска, ікона. Назвати імена перших іконописців та школи іконописання, що сформувалися. При відповіді бажано використати наочність, назвати відомі архітектурні споруди того часу. У висновках слід згадати про візантійський вплив на кам'яне будівництво Русі і появу власних архітектурних рис, що надали неповторного вигляду церквам і соборам Київської держави.

4. Розвиток культури на Русі вимагав підготовки освічених людей. Перші відомості про організацію освіти в Київській Русі належать до часів правління князя Володимира Великого. Треба розповісти про те, які дисципліни вивчалися, хто були вчителі і учні, як ставилися до освіти. Хто і як продовжив справу князя? При багатьох храмах та монастирях було відкрито початкові школи, де готували майбутніх священнослужителів. Довести, що тогочасні монастирі стали справжніми культурними центрами. У зв'язку з цим слід згадати історію становлення давньоруської писемності від «черт і рез» до кирилиці. Богослужіння та школи вимагали книг. Тому далі слід розповісти про написання та переклади книг. Назвати книги, що збереглися і дійшли до нашого часу, визначити особливості їхнього

виготовлення і оздоблення. Потім перейти до оригінальної літератури, переважно повчального характеру, яка з'являється після засвоєння візантійської та болгарської мудрості. Виділити розвиток історичної науки у вигляді літописання, назвати відомі літописи та їх авторів. Пояснити поняття «агіографія», навести приклади. Далі слід згадати розвиток медичних, правничих та географічних знань і зробити висновок щодо рівня освіченості Київської Русі, підтвердивши фактами.

Тестові завдання до семінару №2

1. Головна причина феодальної роздробленості Київської Русі :
 - а) напади кочовиків;
 - б) князівські міжусобиці;
 - в) економічне піднесення;
 - г) велика територія.
2. За якими показниками нормани називали Київську Русь «Гардарикою»?
 - а) за кількістю соборів;
 - б) за кількістю населення;
 - в) за кількістю міст;
 - г) за кількістю ремісників.
3. Який князь був останнім володарем централізованої держави?
 - а) Ярослав Мудрий;
 - б) Володимир Мономах;
 - в) Мстислав;
 - г) Роман Мстиславич.
4. Хто написав найвідомішу ікону періоду Київської Русі «Трійцю» :
 - а) Феофан Грек;
 - б) Феодосій;
 - в) Андрій Рубльов;
 - г) Аліпій.
5. Інтер'єр православних храмів зазвичай прикрашали:
 - а) іконами;
 - б) вітражами;
 - в) скульптурами;
 - г) картинами.
6. Засновником першої бібліотеки часів Київської Русі вважається:
 - а) князь Ярослав Мудрий;

- б) літописець Нестор;
- в) митрополит Іларіон;
- г) князь Володимир Великий.

Семінар №3. Українські землі під владою Польщі: історія та культура (к. XIV – сер. XVII ст.)

План

1. Польська експансія на українські землі наприкінці XIV- XVI ст.
2. Поширення ідей раннього гуманізму в Україні (Ю. Дрогобич, П. Русин, С. Оріховський).
2. Література. Поява перших перекладів.
4. Розвиток освіти та наукових знань в Україні.
5. Архітектура і образотворче мистецтво.

Реферати

1. Початки книгодрукування в Україні XV - XVI ст. Іван Федоров.
2. Люблінська унія (1569 р.): утворення Речі Посполитої.
3. Берестейська церковна унія (1596р.) та її наслідки для українців.
4. Петро Могила – оборонець віри православної.
5. Православні братства др. пол. XVI ст. – осередки захисту української православної культури.

Література

1. Богуцький Ю.П., Андрущенко В.П., Безвершук Ж.О., Новохатко Л.М. Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю.П. Богуцького. – К.: Знання, 2007. – 679 с.
2. Українська культура: цивілізаційний вимір/ Я.С. Калакура, О.О. Рафальський, М.Ф. Юрій. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. – 456 с.
3. Історія України: навчальний посібник / В. О. Колосюк, Н. М. Левицька, С. Б. Буравченкова. - К.: Кондор, 2015. – 336 с.
4. Мицик Ю. А., Бажан О. Г. Історія України: навчальний посібник / Ю.А. Мицик, О. Г. Бажан. - К.: ТОВ "Видавництво «КЛІО», 2015. – 677 с.

5. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. посібник / за ред. проф. А. Яртіся та проф. В. Мельника. – Львів, 2005. – 568 с.

1. Литва перетворилася в чи не найбільшу державу в Європі, це збентежило Польщу. Почалась війна за Галицько-Волинські землі, внаслідок якої Галичина відійшла до Польщі, а Волинь - до Литви. Польський король Казимир III назвав галицькі землі “королівством Руським” (1340 р.). Студентам слід звернути увагу на долю українського населення, що опинилося під владою Польщі. Зовнішні обставини змусили Польщу та Литву підписати Кревську угоду (1385 р.) про приєднання Литовського князівства до Польської корони. Необхідно з’ясувати, які наслідки унія мала для населення українських земель. Новим актом про об’єднання Литви та Польщі стало укладення Люблінської унії (1569 р.), у результаті якої в Європі з’явилася нова держава Річ Посполита. Про цю важливу для подальшої долі українців подію рекомендовано підготувати реферат. Запроваджується новий адміністративний поділ руських князівств на сім воєводств. Прийняття Литовських статутів 1529, 1566, 1588 рр., що зміцнили права шляхетства з одного боку, з іншого боку – зафіксували фактичне безправ’я селянства. Студентам необхідно детальніше проаналізувати Литовські статuti і з’ясувати, яких прав позбавлялося селянство? Дати визначення таким поняттям, як: унія, статут, шляхта, міщани, Магдебурзьке право. До питань економічної експлуатації українського народу додається проблема ідеологічного гатунку. Погіршення становища православної церкви сталося після підписання Берестейської унії (1596 р.) про об’єднання православної та католицької церков і, як наслідок, – виникнення греко-католицької (уніатської) церкви. Рекомендовано підготувати реферативне повідомлення. У висновках слід визначити негативні і позитивні наслідки потрапляння українських земель під зверхність Польщі.

2. Культура, освіта, наука розвивалися в нових умовах. Основоположниками гуманістичної культури в Україні у XV—XVI ст. слід вважати таких діячів і вчених, як: Юрій Дрогобич, Павло Русин із Кросна, Лукаш з Нового Міста, Станіслав Оріховський та ін. Майже всі вони після здобуття вищої освіти у західноєвропейських навчальних закладах діяли на українській території у так званому

Руському воеводстві. Студентам слід розповісти про їхній творчий доробок і довести, що вони сповідували ренесансні настрої. Про поширення ідей гуманізму серед українських мислителів та письменників в другій половині XVI — першій половині XVII ст. свідчать твори ректора Київської братської школи К. Саковича, професора Києво-Могилянської колегії І. Гізеля, відомих культурно-освітніх діячів та письменників Д. Наливайка, К. Транквіліона, Л. Зизанія. Визнаючи головним змістом людського життя ідею служіння Богові, вони одночасно підкреслювали активне, творче начало в людині, наголошували на гармонійній єдності душі і тіла, обстоювали ідею земного подвигу людини, який можна здійснити на ниві художньої творчості, громадської діяльності для спільного добра. Українські гуманісти епохи Відродження відіграли важливу роль у розвитку національної культури, суспільної свідомості, філософії. Вони були носіями високої освіченості, ідейними натхненниками ренесансного мистецтва, справили позитивний вплив на освіту, письменство та літературу. У висновках до другого питання треба визначити, чи значним був вплив європейського Відродження на українську культуру, і в яких саме сферах він виявився найбільшим.

3. Українське національне життя, національні традиції та вся національна культура зазнали важких втрат від польських й татарських утисків. Українська феодальна верхівка, будучи чутливою до власного соціального статусу, стала масово зрікатися віри батьків і приймати католицизм, а разом з ним польську мову та культуру. У середовищі українських православних магнатів лишилося небагато відданих старій вірі. Слід розповісти про культурне меценатство князя К. Острозького (1526-1608). Це під його захистом працював першодрукар Іван Федоров. Доречним є підготовка реферату про його діяльність. На середину XVII ст. в Україні було 25 друкарень. Більша частина книг, які тоді з'являлися, мали релігійний характер. Найбільш відомим перекладом Священного писання, який був зроблений у XVI ст. є так зване Пересопницьке Євангеліє.

У кінці XVI—на початку XVII ст. в Україні поширилась полемічна література. Які процеси спричинили виникнення полемічної літератури? У чому полягав зміст полеміки між православними та католиками? Слід назвати прізвища письменників-полемістів та їхні твори. Разом з тим зростає інтерес до перекладної літератури, що потрапила із Західної Європи через польське, чеське та

німецьке посередництво. Нові гуманістичні ідеї активізували суспільну думку, сприяли народженню реалістичних тенденцій в літературній творчості та просвітницькій діяльності.

4. Українська молодь здобувала освіту вдома (магнатські та шляхетські родини наймали для своїх дітей вчителів). Діяли школи при монастирях та церквах. Школи в Україні були популярними. Що саме вивчали у церковнопарафіяльних і монастирських школах? Розповісти про можливості отримання українцями вищої освіти, про магістра Сорбонни Петра Кордована. Верхи українського суспільства в гонитві за почеснями та багатством спольщувались. На захист української культури стали міщани. Вони засновували громадські організації – братства. Обов'язковим для братства було створення школи, доступної для всіх бажаючих. Перша братська школа була організована у Львові (1585 р.). Під кінець XVI ст. братські школи діяли в багатьох містах України. Значна роль у справі поширення знань належала Київській братській школі (1615 р.). Докладніше про діяльність братств слід розповісти за допомогою реферату. Братські школи виникли як протидія школам ордену єзуїтів, котрі утворилися в різних містах України. Далі слід визначити, яке місце в системі освіти на українських землях належить Острозькій школі, яку в ті часи називали „ліцеєм”, „колегією”, „академією”. Які курси там викладалися? Надзвичайним явищем у культурно-політичному житті України XVII ст. стала діяльність Петра Могили (1596 – 1647). Рекомендовано підготувати реферат про цю людину високої освіти, національної і духовної свідомості. Зробити висновок про рівень освіти і наукових знань в Україні в означений період.

5. Вплив європейських стилів — готики й ренесансу — на зодчество України мав опосередкований характер: вони проникали на її територію через сусідні країни. Різна віддаленість місцевих архітектурних шкіл від першоджерел та поєднання їх з давньоруськими традиціями спричинили створення своєрідного синтезу, зумовили відмінності, самобутність і оригінальність архітектури різних регіонів України. Вплив готики особливо помітний у культовому будівництві, а проторенесансу — в оборонних і цивільних спорудах. Чим було викликано будівництво оборонних споруд? Наведіть приклади оборонної забудови. Також необхідно визначити регіональні особливості архітектури та культурні впливи сусідніх країн на традиції будівництва. У культовій архітектурі в

XIV ст. починається інтенсивний пошук нових форм. У чому це виявилось? Назвіть архітектурні споруди, що дійшли до нашого часу. Визначте особливості ренесансу в архітектурі України.

Далі слід висвітлити, як ренесансні тенденції відбилися в образотворчому мистецтві. Наведіть приклади. У середині храмів у XV ст. замість невисокого загородження перед вівтарем стали зводити іконостаси, що, в свою чергу, сприяло розвиткові та вдосконаленню іконописної майстерності. Слід згадати видатних іконописців цього періоду та улюблені сюжети їхньої творчості. Живописці XVI – XVII ст. часто поєднували у своїй творчості сакральне та світське начала, звертаючись до новітніх жанрів, зокрема, портрета. Розкажіть про відомих портретистів (Ф. Сенькович, М. Петрахович та ін.).

Далі треба пояснити, чому зародження книгодрукування в Україні сприяло поширенню та вдосконаленню гравюри. Наведіть приклади. У висновках слід зазначити поєднання староруських традицій і західноєвропейських впливів в архітектурі і мистецтві, навести приклади, визначити рівень майстерності зодчих і живописців.

Тестові завдання до семінару №3

1. Першою з українських територій Польщею була захоплена:
 - а) Волинь;
 - б) Галичина;
 - в) Поділля;
 - г) Закарпаття.
2. Перший Литовський статут був прийнятий у:
 - а) 1430 році;
 - б) 1510 році;
 - в) 1529 році;
 - г) 1588 році.
3. Люблінська унія була укладена у:
 - а) 1569 році;
 - б) 1588 році;
 - в) 1596 році;
 - г) 1610 році.
4. Політичні наслідки Берестейської унії призвели до:
 - а) остаточного об'єднання Литви та Польщі в єдину державу;
 - б) початку державного об'єднання Литви та Польщі;

в) виникнення уніатської церкви, замість об'єднання православ'я та католицтва;

г) укріплення позицій православної церкви.

5. Костянтин Острозький – це:

а) польський король;

б) український князь, який очолив православну опозицію у Речі Посполитій;

в) князь з Московії, який втік від Івана Грозного;

г) письменник-полеміст.

6. Один з перших українських вчених, магістр Сорбонни:

а) Петро Кордован;

б) Мелетій Смотрицький;

в) Єлисей Плетенецький;

г) Іван Федоров.

Семінар № 4. Українське козацтво в початковий період (к. XV- сер. XVII ст.)

План

1. Утворення і розвиток Війська запорозького реєстрового.
2. Перетворення козацтва на провідну соціальну верству українського народу.
3. Витоки козацької культури.
4. Освіта, церква та мистецтво в житті козаків.

Реферати

1. «Байда» Вишневецький в історії козацтва та пам'ятках народної культури.
2. Кримське ханство та його вплив на історію та культуру України.
3. Система виховання «джур» та «молодиків» на Січі.
4. Стратегія, тактика та види зброї Війська Запорозького.
5. Особливості православної віри та обряду в запорозьких козаків.

Література

1. Історія України / В.М. Литвин, В.М. Мордвінцев, А.Г. Слюсаренко. – К.: Знання, 2008. – 433 с.

2. Історія України: навчальний посібник / М.В. Дєдков, Ю.В. Іващенко, Г.Л. Кладова та ін. – Запоріжжя: Дике Поле, 2002. – 456 с.

3. Яковенко Н. Нариси середньовічної історії України / Н. Яковенко. – К.: Критика, 2006. – 413 с.

4. Богуцький Ю.П., Андрущенко В.П., Безвершук Ж.О., Новохатько Л.М. Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю.П. Богуцького. – К.: Знання, 2007. – 374 с.

5. Історія світової культури / Під заг. ред. М.В. Дєдкова. – Запоріжжя: Дике поле, 2009. – 408 с.

1. Починаючи вивчення першого питання, студенти повинні чітко розуміти соціальні, політичні, кількісні та якісні відмінності, які існували між двома різновидами українського козацтва: Військом Запорозьким низовим та Військом Запорозьким реєстровим. Студентам потрібно докладно проаналізувати причини появи реєстрового козацтва як історичного явища. Також необхідно визначити джерела його формування. Пояснить неабияку принадливість для козацтва XVII ст. цієї воєнної організації. Належну увагу треба надати термінології козацького війська, поняттям реєстру, хоругви тощо. Необхідно наголосити, що на початку XVI ст. польський уряд, щоб приборкати запорозьке козацтво, почав залучати їх до державної служби. Коли це сталося і чому козацтво, що перебувало на службі у польського короля, отримало назву реєстрового? Реєстрове козацтво за часів короля Стефана Баторія остаточно оформлюється. Які пільги і привілеї отримало реєстрове козацтво? Головні завдання реєстровців полягали у триманні у покорі Січі, запобіганні несанкціонованим нападам на Крим та Туреччину (студенти повинні пояснити чому?).

2. У цьому питанні студенти повинні коротко ознайомитися з історією українського козацтва упродовж XV – у першій половині XVII ст. й виокремити ті фактори, що призвели до організаційного оформлення козацтва у потужну політичну силу. Основою такої спільноти стала ідея рівності, це була модель замкненого суспільства, де виборний вождь виконує колективну волю групи.

Студенти повинні розуміти, як у процесі свого становлення, козацтво виробило власну форму суспільної організації, з яскраво вираженою релігійною й звичаєвою ознакою. Проаналізуйте

структуру козацьких органів влади. Центром козацького життя та столицею була Січ, їх було декілька, місце розташування та час існування змінювались в залежності від військово-політичних умов. Потрібно показати на карті місця існування Запорозьких Січей. Також при розгляді даного питання необхідно проаналізувати причини, зміст та наслідки двох етапів козацько-селянських повстань кінця XVI – 20-30 рр. XVII ст., у результаті яких козацтво перетворилося на провідну соціальну верству українського суспільства. Не можна оминати увагою й видатного гетьмана П. Сагайдачного. Які реформи він провів? Яку роль відіграло козацтво у Хотинській війні?

3. Розглядаючи культуру гетьманських часів, не можна оминати питання, пов'язане з витоками козацької культури. Студентам необхідно знайти матеріали, що засвідчують витoki та особливості формування козацької культури. Особливу увагу треба звернути на давні культi, що відбилися в козацькій культурі й знайшли своє продовження й розвиток: «культ коня», «культ меча (шаблі)», «культ дерева» тощо, а також відзначити своєрідність духовних цінностей козацтва, що в комплексі утворювали психологію лицарства, з'ясувати як співіснували в козацькій ментальності дух волі й дух терпимості.

На розвиток культури козацько-гетьманської доби позначилися традиції як Київської Русі, так і зародження нових ідей та явищ, співзвучних західноєвропейським. У межах означеного хронологічного періоду духовний розвиток українського народу відбувався за нових історичних реалій, зумовлених визвольними змаганнями кінця XVI – першої третини XVII ст. і створенням «Запорозької республіки». На цьому суспільно-історичному тлі й розгорталося творення модерної культури України.

4. Загальним фоном при розгляді питання має стати теза, що за рівнем освіченості й культури український народ за козацької доби піднявся на один щабель з країнами Західної Європи. Охарактеризуйте систему освіти, що існувала у козаків. У чому полягали особливості козацької педагогіки?

Козацтво завжди виступало захисником православної віри. З'ясуйте, яку роль відігравала церква в житті козаків. Які козацькі традиції пов'язані з релігією? Наведіть приклади. Розглядаючи культуру козацтва не можна оминати військове мистецтво козаків. У чому полягали його особливості? Також необхідно розглянути козацьке музичне та вокальне мистецтво.

Тестові завдання до семінару №4

1. Який тип пісенного твору з'явився в репертуарі мандрівних українських співців в XVI ст.?

- а) балада;
- б) дума;
- в) коломийка;
- г) частівка.

2. Неповнолітню молодь на Січі, що проходила військову підготовку називали?

- а) юнаки;
- б) кадети;
- в) яничари;
- г) джури.

3. Яка тематика «народної картини» стала найпопулярнішою в Україні з XVII ст.?

- а) «Похорон кота»;
- б) «Суєта суєт»;
- в) «Козак Мамай»;
- г) «Страшний суд».

4. Яка Січ була зруйнована під час повстання під проводом К. Косинського?

- а) Томаківська;
- б) Базавлуцька;
- в) Хортицька;
- г) Кременчуцька.

5. Козацькі війська, що брали участь у Хотинській війні 1621 р. на боці Речі Посполитої, очолювали:

- а) П. Дорошенко, П. Сагайдачний;
- б) Я. Бородавка, П. Сагайдачний;
- в) Б. Хмельницький, І. Виговський;
- г) Ю. Хмельницький, І. Богун.

6. Що означав серед запорозьких козаків термін «характерник» ?

- а) вольова людина,
- б) чаклун, ворожбит,
- в) лікар,
- г) кухар.

Семінар №5. Українська національна революція (1648 – 1676 рр.)

План

1. Процес конфесалізації церковного життя (уніфікація церковних практик).
2. Розгортання національно-визвольної війни (1648-1652 рр.).
3. Підписання міжнародних угод середини XVII століття.
4. Громадянська війна в українському суспільстві. Криза і поразка революції (1657-1676 рр.).

Реферати

1. Богдан Хмельницький в народній творчості українського народу: думи, народні перекази, оповідання та пісні, іконопис.
2. Максим Кривоніс в історії та народній культурі України.
3. Побутова культура козацької України в подорожніх записках Петра Алеппського.
4. Життя і смерть Юрся Хмельниченка: тріумф та трагедія.
5. Чигирин, Батурин, Глухів: гетьманські столиці України.

Література

1. Білоцерківський В.Я. Історія України. Навчальний посібник / Я. Білоцерківський. - К.: Центр учбової літератури, 2007. – 367 с.
2. Литвин В.М. Історія України. Підручник / В.М. Литвин. – К.: НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України, 2010. – 416 с.
3. Мирончук В.Д., Ігошкін Г.С. Історія України: Навч. посіб. / В.Д. Мирончук, Г.С.Ігошкін. – К.: МАУП, 2001. – 456 с.
4. Степанков В.С. Переяславська присяга 1654 р.: зміст і наслідки / В.С.Степанков // Український історичний журнал. – 2003. – № 6. – С. 28-39; 2004. - № 1. – С. 20-28.
5. Попович М. Нариси історії української культури / М. Попович. – К.: «Артек», 1998. – 506 с.
1. На початку XVII ст. в Україні відбуваються певні суттєві зрушення у соціокультурній сфері, гостро постає релігійне питання. Починається процес конфесалізації – це системний контроль за життям віруючих, який іде шляхом уніфікації церковних практик, підготовки освічених церковних діячів та націоналізації церковного простору. Першою шлях до конфесалізації почала греко-католицька церква, очолювана Й. Рутським. Студентам необхідно розкрити сутність реформ чернецтва. Реформаторська діяльність Й. Рутського

заклала фундамент до підвищення престижу уніатської церкви. Також варто розглянути діяльність Василіанського ордену, яка була спрямована на освітньо-місіонерську роботу. Потрібно також пояснити різницю між чорним і білим духовенством.

Православна церква переживала складні часи, унія 1596 р. практично призвела до розколу Київської митрополії. Потрібно розповісти про канонічне відновлення православної ієрархії у 1620 р. та пояснити сутність поняття «хіротонії». Уряд Речі Посполитої як крок до примирення релігійних суперечностей приймає «Статті для заспокоєння народу руського» (1632 р.), проаналізуйте положення цього документу. Величезну роль у відновленні та легалізації православ'я відіграли митрополити Й. Борецький та його наступник З. Копистенський, але справжнє піднесення почалось за П. Могили. Його діяльність полягала у двох напрямках: підготовка нового покоління освічених церковних діячів та зміцнення церковної дисципліни. Проаналізуйте реформи П. Могили.

Розпочинається пропаганда культу місцевих святих, доцільно згадати «Патерик» С. Косова та «Тератургиму» А. Кальнофойського. Необхідно звернути увагу на видання «Требника» та «Катехізиса» П. Могили. Студенти повинні пояснити значення цих видань для православного богослужіння. Далі необхідно розповісти про інші масштабні проекти, пов'язані з конфесалізацією православної церкви України: канонізація печерських святих, оформлення міфу про «непорушну стіну» Софії Київської, ідеї апостольної церкви. Подумайте, як події Хмельниччини та «Руїни» вплинули на становище православної церкви, що, врешті-решт, призвело до переходу Київської митрополії до Московського патріархату у 1686 р. Ця подія поклала край незалежності Української православної церкви.

2. На початку семінару слід зазначити, що логічним продовженням козацько-селянських повстань 20-30 рр. XVII ст. стало повстання під проводом Б. Хмельницького, що переросло в Українську національну революцію. Назвіть причини (політичні, соціально-економічні, релігійні тощо), головні завдання, характер та рушійні сили цього явища. Українське козацтво, перетворившись на провідну соціальну верству, перебрало на себе функції носія української державності, а процес мирного формування держави був неможливим в умовах невизначеності статусу України у складі Речі Посполитої. Для визначення ходу подій національної революції,

студентам слід виділити основні етапи активних військових дій, а також проаналізувати зміст Зборівського та Білоцерківського договорів.

3. Студенти повинні розуміти, що у ході революції, перед Б. Хмельницьким постала дилема пошуку зовнішніх союзників у боротьбі з Річчю Посполитою. Результатом цих пошуків (студентам варто описати перипетії цього процесу) і став укладений договір з Москвою, який увійшов до історії під назвою „Березневі статті” (1654 р.). Проаналізуйте зміст цього документу. Варто зазначити, що на сьогоднішній день не припиняються дискусії серед науковців навколо його змісту (розгляньте існуючі точки зору). Слід наголосити, що відповідно до статей договору, Україна отримувала статус незалежної держави – з одного боку, з іншого – входила під протекторат Московської держави на автономних засадах. Для кращого розуміння геополітичної ситуації, в якій опинилася Україна, студентам необхідно з’ясувати причини та обставини підписання даного договору, а також існування інших варіантів у пошуку союзників Б. Хмельницьким (Швеція, Туреччина тощо). Чи довгим був союз Б. Хмельницького з Москвою? Чому було підписано Віленське перемир’я між Московським царством та Річчю Посполитою? Чи була це зрада Олексія Михайловича домовленостям з Б. Хмельницьким? Вдалося Б. Хмельницькому знайти нових союзників у боротьбі з Річчю Посполитою? Відповідь обґрунтуйте.

4. Слід наголосити, що період після смерті Б. Хмельницького 60-80 рр. XVII ст. увійшов в історію як „доба Руїни”. Серед науковців існує декілька поглядів щодо її початку. На наш погляд, Руїна вбирає в себе гетьманування Ю. Хмельницького, І. Виговського, П.Тетері, І. Брюховецького, Д. Многогрішного, П. Дорошенка та І. Самойловича (проаналізуйте їх діяльність і здобутки), а завершується у 1676 р. ліквідацією державних інституцій на Правобережній Україні. Цей період характеризується початком громадянської війни та поділом України на два гетьманати (з 1663 р.), прагненням польського і московського урядів посилити свій вплив на українських землях (Андрусівське перемир’я), а також посиленням втручання іноземних держав у внутрішні справи України.

Чому І. Виговському вдалося усунути від влади Ю. Хмельницького? Проаналізуйте зміст Гадяцького договору 1658 р. Які події спричинили поділ України на два гетьманати? Кого з

гетьманів України називають «Сонцем Руїни»? Які міжнародні договори фактично закріпили поділ України на два гетьманати? Проаналізуйте їх.

Тестові завдання до семінару №5

1. Якого виду «народного титулування» був удостоєний Б. Хмельницький в 1649 р.?:

- а) «Батько козацький»;
- б) «превеликий характерник»;
- в) «князь руський»;
- г) «князь Русі».

2. У відповідь на укладення Переяславсько-Московського договору Річ Посполита влітку 1654 року підписала „Вічний договір” про взаємодопомогу з:

- а) Кримським ханством;
- б) Туреччиною;
- в) Швецією;
- г) Німеччиною.

3. Однією з фундаментальних основ національної державної ідеї, що сформувалася в середовищі козацької еліти за часів національної революції, було:

- а) визначення кордонів України-Гетьманщини в межах Київського воєводства Речі Посполитої;
- б) генетичний зв'язок козацької державності з Київською Руссю, спадкоємність кордонів, традицій та культури княжої доби;
- в) необхідність підпорядкування української держави Московщині, присяги Великому князю Московському на вірність.
- г) необхідність підпорядкування української держави Речі Посполитій, присяги на вірність польському королю

4. Загальнообов'язкові для всіх нормативні акти, що видавалися Б. Хмельницьким як главою виконавчої гілки влади, називалися:

- а) універсали;
- б) закони;
- в) розпорядження;
- г) статuti.

5. Поразка українських військ під Берестечком у червні 1651 року стала закономірним результатом:

- а) слабкості українського війська;

- б) відсутності Б. Хмельницького у розташуванні;
 - в) зовнішньополітичного курсу Криму;
 - г) зради однодумців.
6. Коли Владислав IV підписав «Статті для заспокоєння народу руського»:
- а) у 1630 р.;
 - б) у 1632 р.;
 - в) у 1638 р.;
 - г) у 1648 р.

Семінар №6. Гетьманщина, Правобережжя і Запорозжя наприкінці XVII - XVIII ст.

План

1. Наукові та мистецькі здобутки Гетьманщини (XVII - XVIII ст.).
2. Музична культура і театральне мистецтво.
3. Культурне меценатство українських гетьманів та старшини.
4. Господарський та культурний побут козацького міста і села.

Теми рефератів

1. Побутова культура козацької гетьманської старшини.
2. Запорозьке характерство: міф чи реальність?
3. Гайдамаки в творах народної та класичної української літератури.
4. Життя та філософія Григорія Сковороди.
5. Український вертеп та його репертуар.

Література

1. Історія світової культури / Під заг. ред. М.В. Дедкова. – Запоріжжя: Дике поле, 2009. – 408 с.
2. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій / М.В. Кордон - К.: ЦУЛ, 2007.- 575 с.
3. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. / М.М. Закович, І.А. Зязюн, О.Л. Шевнюк та ін. – 5-те вид., стер. – К.: Знання, 2010. – 589 с.
4. Попович М. Нариси історії української культури / М. Попович. – К.: «Артек», 1998. – 512 с.

5. Українська культура: цивілізаційний вимір/ Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. – С. 346-384.

1. При розгляді першого питання студентам необхідно з'ясувати в яких політичних та соціально-економічних умовах відбувався розвиток української культури даного періоду. Утворивши козацьку форму національної державності українці упродовж більш як століття здійснювали спробу догнати Західну Європу у сфері культурного розвитку. В багатьох сферах цей чин був цілком вдалим (освіта, гуманітарні науки, гравюра тощо), в деяких – ні (природничі науки, скульптура).

Студенти повинні розглянути розвиток початкової, середньої та вищої освіти тих часів. Необхідно охарактеризувати умови навчання і викладання в закладах вищої освіти: Львівському університеті (відкритий у 1661 р.) та Києво-Могилянській академії (1701 р.). Необхідно визначити причини, через які саме остання стала центром українського культурного і наукового життя. Необхідно звернути увагу на плеяду науковців, що працювали і навчалися тут: філософів-богословів С. Яворського та Ф. Прокоповича, історика І. Гізеля, філософа Г. Сковороду. Слід окреслити значення академії в історії України, а також причини її занепаду. Важливо наголосити, що розповсюдження освіти сприяло поширенню бібліотек та книгодрукування.

Варто наголосити, що саме в цей час Україна отримує свій національний художній стиль – українське (козацьке) бароко. На відміну від європейського бароко, українському були притаманні демократичні засади. Студенти повинні запам'ятати, що бароко стало першим універсальним художнім напрямом, що поширився в усіх видах мистецтва: поетичному, образотворчому, музичному, театральному. Визначте характерні риси барокової архітектури, наведіть приклади найвідоміших споруд.

2. Другу половину XVIII ст. називають «золотим віком української музики». Для початку студенти повинні усвідомлювати різницю між народною та класичною музикою, між народними та класичними музичними інструментами, між професійними здібностями та образом життя народного співака-виконавця та професійного артиста. Слід загострити їх увагу на жанровій

різноманітності класичної музики (камерна музика, симфонічна, опера тощо). Варто поміркувати над питанням: чому опера з кінця XVIII ст. вважалася королевою мистецтва? Згодом бажано заслухати оповідь про життя і творчість великих українських композиторів даного періоду: Д. Бортнянського, М. Березовського та А. Веделя. Студенти повинні розуміти як відмінності їх стилів, так і наявність в їх музиці спільної барокової складової.

На цей період також припадає сплеск у розвитку українського шкільного театру та шкільної драми. Студенти повинні пояснити відмінності від інших цього виду театрального дійства та охарактеризувати розвиток музичного та театрального мистецтва України даного періоду. Чи відобразилися в шкільному театрі XVIII ст. народні традиції?

3. Починаючи розгляд питання, слід відзначити, що кінець XVII - початок XVIII ст. вважається часом розквіту українського барокового мистецтва та архітектури. Переважна більшість архітектурних культових побудов в цей час відбудовується коштом українських гетьманів та козацької старшини, що також спонсорують релігійне мистецтво, книгодрукування, граверні майстерні тощо. Студенти повинні навести конкретні приклади меценатства козацької еліти. Наприклад, необхідно з'ясувати, чому українське бароко на зламі століть починають називають «мазепинським»? Окремо слід приділити увагу культуртрегерській діяльності гетьмана І. Мазепи, зусиллями якого було побудовано 12 церков і відреставровано біля 20. Справу будівництва та реставрації храмів підтримували гетьмани – І. Самойлович, І. Скоропадський, Д. Апостол, К. Розумовський, полковники: В. Кочубей, М. Миклашевський, Г. Галаган, Я. Лизогуб. При відповіді на питання студентам доречно і бажано використовувати ілюстративний матеріал із зображеннями найбільш відомих пам'яток архітектури (церковні та цивільні споруди) і мистецтва - Успенський собор, Церква Всіх Святих Києво-Печерської лаври, Андріївська церква в Києві, Покровський собор у Харкові, Троїцький собор у Чернігові.

Певну увагу необхідно приділити пам'яткам світського будівництва – як будинкам гетьманської старшини, так і адмінспорудам. Студенти повинні знати видатних українських архітекторів – Г. Шедела, С. Ковніра, І. Григоровича, М. Юрасова.

4. Наприкінці XVII-XVIII ст. відбуваються значні зміни у сфері побутової культури. Студентам треба розповісти про вдосконалення традиційних знарядь праці, появу нових засобів пересування, використання нових сільськогосподарських культур, що назавжди змінили українську кухню. Важливо виділити економічні чинники, які сприяли цим змінам. Певну увагу треба приділити формам планування і забудови українських міст і містечок. Вивчаючи традиційне житло, необхідно визначити його відмінності в різних регіонах України, описати традиційний інтер'єр української хати. Цікаво буде дізнатися про ярмарки та найкращі, неповторні товари кожної історичної області: Опішня – кераміка, Харків – килими, Охтирка – парусина, Богодухів – кожухи тощо.

Побут завжди був віддзеркаленням рівня життя, що яскраво простежується в одязі представників різних верств населення. Необхідно описати зовнішній вигляд українців того часу: козацької верхівки, запорожців, духовенства, міщан, селян, жіночий та дитячий одяг. При цьому студентам важливо використовувати наочні матеріали етнографічного характеру. Не завадить звернути увагу на національні та історичні особливості тодішньої кулінарії: смажили мало, більше варили і пекли, їли обов'язково гаряче, варили двічі на день тощо. Особливо любили рибу та борошняні страви – вареники, галушки. Чому? Студентам варто згадати традиційні українські страви, що існують до сьогодні. У зв'язку з цим доречно розповісти про український посуд. Говорячи про побут, студентам необхідно прослідкувати зміни і в традиційній формі організації сільського населення – громаді. Зазнає змін і первинна ланка суспільства – сім'я. Студентам треба з'ясувати, у чому полягали ці зміни і з чим вони пов'язані?

Тестові завдання до семінару №6

1. «Золотий вік» української музики це період:
 - а) другої половини XVII ст.;
 - б) першої половини XVIII ст.;
 - в) другої половини XVIII ст.;
 - г) першої половини XIX ст.
2. Який навчальний заклад репрезентував українську вищу освіту в часи гетьманщини?
 - а) Львівський університет;
 - б) Київський університет;

в) Києво-Могилянська академія;

г) Кременецький ліцей.

3. В якому різновиді гравюри малюнок на матриці виконується за допомогою кислотного витравлювання:

а) дереворит;

б) мідіорит;

в) офорт;

г) літографія.

4. Котрий з викладачів Києво-Могилянської академії став першим президентом Синоду Православної російської церкви:

а) Ф. Прокопович;

б) С. Яворський;

в) С. Полоцький;

г) П. Могила.

5. Найвизначніший учений-енциклопедист України XVIII ст.:

а) Ф. Прокопович;

б) С. Полоцький;

в) С. Яворський;

г) Г. Сковорода.

6. Архітектором Андріївської церкви у Києві став:

а) І. Григорович-Барський;

б) Б. Растреллі;

в) Б. Меретіні-Мердерер;

г) Г. Шедель.

Семінар № 7. Українські землі в першій половині XIX ст.

План

1. Початок національно-культурного відродження.

2. Розвиток освіти в першій половині XIX ст.

3. Українська література: славетні імена.

Реферати

1. Т. Шевченко як художник.

2. Масони в історії та культурі України.

3. Задунайська Січ на початку XIX ст.: історія та побутова культура.

4. Заселення Запорозького краю в XIX ст. як приклад мультикультуралізму.

5. Заснування та розвиток міста Олександрівськ в першій половині XIX ст.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. / О.Д. Бойко. – К.: Академвидав, 2002. – 416 с.

2. Дещинський Л.Є. Історія України та її державності. Курс лекцій: Навч. посіб. / Л.Є.Дещинський. - Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2009. – 476 с.

3. Історія української культури: навч.-метод. посібник з дисципліни / Укл. І.М. Петренко, В.В. Сарапин. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2012. – 376 с.

4. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій / М.В. Кордон - К.: ЦУЛ, 2007. – 398 с.

5. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я.С. Калакура, О. О. Рафальський, М.Ф. Юрій. – К.: ІПіЕНД, 2015. – 432 с.

1. При підготовці до семінару студентам доречно згадати, що українська культура першої половини XIX ст. розвивалася в умовах кризи феодально-кріпосницької системи, зародження капіталізму, посилення соціального й національного гноблення. З поширенням ідей Просвітництва вона поступово звільнялася від середньовічних канонів, набувала світського характеру, оновлювалася система її компонентів.

Варто наголосити що початок національно-культурного відродження України був типовим для східноєвропейського регіону й починався на ниві, з першого погляду «невинних», захоплень інтелектуалами історичними пам'ятками, збором етнографічних матеріалів, створенням літературних творів народною мовою. Згодом на цьому культурному фундаменті поставали перші політичні організації українського народу. «Батьком» українського національного відродження вважається І. Котляревський. Студенти повинні навести аргументи до цієї тези, а також повідомити хто підхопив його зачин (гурток «харківських романтиків», Т. Шевченко тощо). Також студентам у процесі роботи необхідно звернути увагу на створення і діяльність в Україні масонських організацій, діяльність “Руської Трійці” та особливо Кирило-Мефодіївського товариства.

2. У розвитку культурного та громадського життя України I пол. XIX ст. величезного значення набула організація освіти. При розгляді даної теми студенти повинні розуміти, що XIX ст. – це період формування української національної свідомості нового часу. На семінарі потрібно визначити які суспільно-політичні фактори впливали на цей процес. Жорстка русифікаторська політика царату спрямовувалася на нівелювання української національної культури. До подібних заборонних заходів вдавався й австрійський уряд. В умовах бездержавності Україна перетворювалася на культурну провінцію імперії, до складу яких входили її землі. Це дало поштовх до розповсюдження загальноєвропейських просвітницьких ідей, їх орієнтованого вияву на ґрунті нових соціокультурних процесів. Разом з тим, розвиток промисловості та торгівлі зумовлював потребу в освічених і кваліфікованих людях, що стимулювало розширення мережі навчальних закладів. Визначте особливості освітньої системи першої половини XIX ст., починаючи від початкової і закінчуючи вищою освітою. Чому значення духовної освіти та духовних навчальних закладів різко впало з початком XIX ст.? Студенти повинні знати час та історію заснування перших українських університетів, що стали осередками науки та громадської активності: Харківського (1804 р.) та Київського університету св. Володимира (1834 р.).

3. М.Грушевський писав: «Мова вирішила долю українського відродження, відновивши розірваний зв'язок між інтелігенцією і народом...». Звідси - й особливості української літератури XIX ст. – народні теми творчості, реалізм і демократизм. Під впливом ідей романтизму відбувається становлення нової української літератури, корифеєм якої вважається І. Котляревський. Його «Енеїда» (1798 р.) була першою поемою, написаною живою українською мовою, в якій поєдналися жанрові та поетичні традиції старої української літератури з новою, підкреслено демократичною національною ідеологією. Охарактеризуйте творчість видатних письменників і поетів I пол. XIX ст.: П. Гулака-Артемовського, Г. Квітки-Основ'яненка, Є. Гребінки, М. Гоголя, Т. Шевченка, П. Куліша та інших. Визначте характерні риси та етапи розвитку літератури I половини XIX ст. Які нові жанри з'являються? Визначте роль Т. Шевченка в становленні української літературної мови і суспільному визнанні української літератури.

Тестові завдання до семінару №7

1. Роль месії у перебудові існуючого стану речей на думку представників Кирило-Мефодіївського товариства мав відіграти:

- а) український народ;
- б) російський народ;
- в) польський народ;
- г) білоруський.

2. Першою пробою сил у 1833 році для членів гуртка „Руська Трійця” став рукописний збірник власних поезій та перекладів під назвою:

- а) „Син Русі”;
- б) „Зоря”;
- в) „Русалка Дністровая”;
- г) «Зоря Галицька».

3. Хто з видатних українських письменників виступив редактором шевченкового «Кобзаря»?

- а) Євген Гребінка,
- б) Іван Квітка-Основ'яненко
- в) Микола Гоголь;
- г) Марко Вовчок.

4. Відкриття Харківського університету на початку XIX ст. пов'язане з ім'ям:

- а) В. Каразіна;
- б) М. Остроградського;
- в) М. Максимовича;
- г) І. Мечникова.

5. Що мало вирішальний вплив на розвиток української культури першої половини XIX ст.?

- а) початок українського національного відродження;
- б) видання царських указів про заборону вживання української мови;
- в) активна діяльність діячів громадського руху;
- г) ліквідація решток автономних прав української козацької держави.

6. Ідейний і художній рух у культурі кінця XVIII-першої половини XIX ст., в основі якого лежить духовне життя людини, свобода творчої особистості, інтерес до національної культури і фольклору, ідеалізація минулого, - це:

- а) реалізм;
- б) класицизм;
- в) романтизм;
- г) модернізм.

Семінар № 8. Наддніпрянська Україна та західноукраїнські землі в другій половині XIX ст. – на початку XX ст.

План

1. Освітня система: порівняльна характеристика
2. Становлення української національної музики.
3. Особливості літературного процесу.
4. Зародження професійного театру.

Реферати

1. «Театр корифеїв» на Єлисаветградщині.
2. М. Лисенко – основоположник української національної музики.
3. Діяльність вищих навчальних закладів в другій половині XIX ст.
4. Роль І. Франка в національно-культурному русі.
5. Літературний процес в західноукраїнському регіоні.

Література

1. Висоцький О.Ю. Історія української культури: Навчальний посібник О.Ю. Висоцький – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2009. – 130 с.
2. Історія української культури: Навч. посіб. / В.М. Шейко, В.Я. Білоцерківський. — 5-те вид., стер. — К.: Знання, 2013. — 271 с.
3. Історія світової культури / Під заг. ред. М.В.Дедкова. — Запоріжжя : Дике Поле, 2009. — 376 с.
4. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура / М.В. Кордон. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 575 с.
5. Культурологія: Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / За заг. ред. М.М. Заковича. - К.: Центр учбової літератури, 2010. — 589 с.

1. Розвиток промисловості, торгівлі збільшував потреби в освічених і кваліфікованих працівниках, що, в свою чергу, стимулювало розширення мережі навчальних закладів і кількості учнів в них. Охарактеризуйте основні події і тенденції розвитку освіти. Аналізуючи систему освіти в Наддніпрянській Україні, простежте зміни, що відбулися за реформою 1864 р.: у початковій, середній та вищій освіті. Проаналізуйте зміст царського циркуляру «Про кухарчиних дітей» 1887 р. Яка мета видання цього циркуляру?

При розгляді даного питання, студентам необхідно звернути увагу на відкриття недільних шкіл для дорослого населення. Хто був ініціатором відкриття цих навчальних закладів? Варто відзначити, що під впливом загальноєвропейського освітнього процесу, зароджується жіноча середня освіта. Які навчальні заклади Ви знаєте?

Оскільки українські землі перебували у складі двох імперій: Австрійської та Російської, зверніть увагу на особливості розвитку освіти на українських землях, що перебували під владою Австро-Угорщини. У чому полягали відмінності розвитку освітньої системи у складі двох імперій, проведіть порівняльний аналіз.

2. Починаючи обговорення другого питання, треба підкреслити, що становлення української національної музики припадає на першу половину XIX ст. і що джерелом її розвитку була народна пісенна творчість. У XIX ст. продовжували побутувати землеробські пісні календарного циклу, а також колядки, веснянки, колискові, весільні. У другій половині XIX ст. активізувалась діяльність з вивчення і популяризації української пісенної спадщини. Назвіть відомих збирачів українського фольклору. Хто і коли видав першу збірку українських пісень з нотами?

Слід відзначити, що в Україні, як і в Росії та Західній Європі, важливу національно-просвітницьку роль відігравала опера. Хто і коли написав першу в Україні оперу? Студентам необхідно звернути особливу увагу на творчість М. Лисенка, талановитого композитора, піаніста, диригента, педагога та громадського діяча, творця національного напрямку української музики. Охарактеризуйте його творчий шлях.

Помітною постаттю в українській музичній культурі XIX ст. був композитор, фольклорист і культурно-громадський діяч П. Сокальський. Помітний внесок у розвиток української музики означеного періоду зробили М. Аркас, П. Ніщинський, В. Заремба.

Проаналізуйте діяльність означених композиторів. Назвіть відомих зачинателів української фортепіанної музики. Кого Ви знаєте з відомих композиторів в Галичині? Охарактеризуйте їх творчість.

3. У другій половині XIX ст. романтизм у літературі поступився місцем реалізму. Останній передбачав відображення реальної дійсності й оточення героя, точне відтворення всіх аспектів життя, обґрунтування дій і почуттів персонажів психологічними й соціальними умовами. Як і в інших європейських літературах, в українській літературі зародки реалістичного стилю були зв'язані з фольклором, з народними гумористичними й сатиричними оповіданнями, а також із давньою літературою. Визначте характерні риси розвитку української літератури у другій половині XIX – початку XX ст. Назвіть видатних діячів і охарактеризуйте їх творчість.

4. Розглядаючи третє питання, треба відзначити, що всупереч офіційній політиці царизму високої художньої довершеності досяг український театр у другій половині XIX ст. Потреба у національному театрі саме в цей період викликала зрілістю нації, духовними патріотичними запитами народу. Саме тому у центрі боротьби за народний театр українські передові діячі ставили питання репертуару. З'являється багато драматичних творів на українську тематику. Назвіть відомих драматургів та згадайте їхні основні твори.

Як змінилася ситуація в театральному житті після видання Валуєвського циркуляру (1863 р.) та Емського указу (1876 р.)? Також студентам необхідно акцентувати свою увагу на створеному у 1882 р. у Єлисаветграді М. Кропивницьким «театрі корифеїв».

На вимогу часу кінець XIX ст. позначений в українській театральній культурі розвитком реалістично-побутового напрямку з елементами етнографізму. Розкажіть про творчу діяльність видатних діячів, які зробили вагомий внесок в оновлення театального репертуару: М. Кропивницького, М. Старицького, І. Карпенко-Карого. Розглядаючи дане питання необхідно також зупинитися на розгляді театального життя в Галичині.

Тестові завдання до семінару №8

1. Хто видав збірку українських пісень з нотами у 1857 році ?
 - а) М. Маркевич;
 - б) М. Вовчок;
 - в) М. Загорська ;
 - г) М. Заньковецька.

2. Комедії «Сватання на Гончарівці», «Шельменко-денщик» написав драматург:

- а) М. Старицький;
- б) Г. Квітка-Основ'яненко;
- в) І. Котляревський;
- г) І. Карпенко-Карий.

3. Де М. Кропивницький та брати Тобілевичі заснували перший професійний український театр ?

- а) у Полтаві;
- б) у Харкові;
- в) у Єлисаветграді;
- г) у Києві.

4. Хто є автором музики до опери «Енеїда»?

- а) П. Чайковський;
- б) М. Лисенко;
- в) П. Сокальський;
- г) О. Лизогуб.

5. В якому році була заснована перша недільна школа?

- а) у 1856 р.;
- б) у 1859 р.;
- в) у 1860 р.;
- г) у 1861 р.

6. Коли створено перший театр в Галичині?

- а) у 1861 р.;
- б) у 1864 р.;
- в) у 1865 р.;
- г) у 1868 р.

Семінар № 9. Національно-визвольні змагання (1917-1923 рр.)

План

1. УНР доби Директорії.
2. Політика російських («червоного» та «білого») політичних режимів в Україні.
3. Український повстанський рух 1918-1923 рр. «Махновщина».

4. Українська культура в добу національно-визвольних змагань (1917-1923 рр.).

Реферати

1. Акт Злуки УНР та ЗУНР.
2. Другий «зимовий похід» військ УНР.
3. Батько Н. Махно і українська анархія.
4. Холоднороська республіка.
5. Вернадський В.І. – перший президент Української академії наук.

Література

1. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада: період становлення / В.Ф. Верстюк // Український історичний журнал. – 2007. – №2. – С.23-46.
2. Історія світової культури / Під заг. ред. М.В.Дєдкова. – Запоріжжя : Дике Поле, 2009. – 376 с.
3. Кульчицький С. Анатомія революції: міфи і дійсність. 1917 рік у нашій історії / С. Кульчицький // День (Київ). – 2012. – №38-39.
4. Нариси історії української революції 1917–1921 років / ред. кол.: В.А. Смолій (голова). – К.: Наукова думка, 2011. – Кн.1. – С.89-250. // Режим доступу: <http://histans.com/LiberUA/978-966-00-1145-8/978-966-00-1145-8.pdf>
5. Політична історія України: навч. посіб. / В.А. Греченко, В.І. Танцюра, В.В. Калініченко. – К.: Академвидав, 2008. – 491.

1. Період правління Директорії є одним із найскладніших періодів в історії України. Розглядаючи перше питання, студентам необхідно з'ясувати обставини приходу до влади Директорії. Який був склад цього органу влади, хто очолив? Як називався програмний документ уряду Директорії? Розкрийте його зміст. Усі спроби Директорії закріпити свою владу в Україні не дали результатів. Поряд із загрозою від більшовиків давалися взнаки і внутрішні протистояння. Не додавали сил новій владі й часті зміни урядів. Слід розкрити причини зростання популярності С.Петлюри та зосередження реальної влади у військових структурах. Чим ускладнювався зовнішньополітичний стан держави? Визначте причини, хід, і наслідки другої радянсько-української війни.

Після розпаду Австро-Угорської імперії 13 листопада 1918 р. у Львові було проголошено про утворення Західноукраїнської народної

республіки (далі ЗУНР). 22 січня 1919 р. у Києві оголосили Акт Злуки. Студентам необхідно розкрити історичне значення цієї події.

Чим ускладнювалося становище Директорії у 1919 р.? Які армії діяли на території України у цей період? Розкрийте зміст Першого та Другого зимових походів. Чому С. Петлюра пішов на переговори з польським урядом, підписавши Варшавський договір у квітні 1920 р.? Розкрийте причини поразки Директорії.

2. 5 лютого війська Директорії під тиском більшовиків залишили Київ. Навесні 1919 р. радянську владу вдруге було встановлено на більшій частині України, яка отримала назву Українська Соціалістична Радянська Республіка (далі УСРР). Новий уряд на чолі з Х. Раковським запровадив в Україні загальноросійський соціально-економічний курс – «воєнний комунізм», що призвів до масових антибільшовицьких виступів. У відповідь більшовики стали проводити «червоний терор», який набув небачених масштабів. Розкрийте сутність запровадженого «червоного терору».

Скориставшись такою ситуацією, білогвардійська армія генерала А. Денікіна перейшла в наступ і 31 серпня 1919 р. увійшла до Києва, окупувавши майже всю Україну. Визначте характерні риси окупаційного режиму генерала А. Денікіна в Україні. Під час відповіді також необхідно вказати на структуру адміністративного поділу держави. Білогвардійцями відновлювалося національне гноблення (необхідно навести приклади).

10 жовтня почався загальний наступ радянських військ на білогвардійську армію, який завершився перемогою армії більшовиків. У березні 1920 р. основні сили денікінців були розгромлені. Їх залишки очолив П. Врангель, закріпившись в Криму.

У підсумку студентам обов'язково необхідно розкрити історичні наслідки політики російських («червоного» та «білого») політичних режимів для України.

3. Розкриваючи зміст третього питання семінару, студенти повинні вказати причини, які спонукали український повстанський рух до активної боротьби й також зазначити, що повстанський рух відіграв велику роль у визвольних змаганнях. Необхідно розмежувати течії повстанського руху. Водночас слід зважати на взаємини регулярних військ та партизанського руху в різні періоди, зокрема, в період окупації території України більшовиками та білогвардійцями.

Поняття «Махновщина» в залежності від концептуальних поглядів, отримує як позитивний, так і негативний окрас (Чому?). Висвітлюючи діяльність повстанського з'єднання Н. Махна, бажано зробити порівняльну характеристику з діяльністю Партизансько-повстанського штабу (далі ППШ) УНР. Студентам необхідно визначити район бойових дій армії Н. Махна, зробити їх опис, розкрити їх організацію та озброєння, склад «махновців» та їх тактику, якою була боротьба з рухом наприкінці визвольних змагань і з'ясувати подальшу долю його лідера. Також слід визначити причини поразки та історичне значення українського повстанського руху 1918-1923 рр.

Резюмуючи, слід визначити причини поразки та історичне значення українського повстанського руху 1918-1923 рр.

4. Готуючи відповідь на останнє питання, студенти повинні звернути увагу на освітню політику доби національно-визвольних змагань. За часи УЦР: почалась розбудова української школи; відкривались українські гімназії; відбулось декілька з'їздів вчителів; було засновано Київський народний університет; підтримувалась діяльність товариства «Просвіта». Розкрийте більше детально зміст цих заходів. Водночас, в багатьох випадках реальні дії замінювались проголошенням декларацій. Гетьман П. Скоропадський проводив також активну освітню політику. Що вдалося зробити П. Скоропадському в означеній сфері? Чи вдалося уряду Директорії зробити певні кроки в освітній галузі? Які реформи проводила радянська влада в системі освіти?

Проаналізуйте літературний процес цього періоду, пов'язаний як з творчістю відомих поетів і письменників, так і з появою нової генерації талановитої молоді. У чому полягали особливості мистецького життя? Які з'явилися нові театральні та музичні колективи? Проаналізуйте зміни в релігійному житті означеного періоду.

Тестові завдання до семінару №9

1. Хто став очільником Директорії?
 - а) М. Грушевський;
 - б) В. Винниченко;
 - в) П. Скоропадський;
 - г) С. Петлюра.
2. Кому належить політика «воєнного комунізму»?
 - а) УЦР;

- б) російський «білий» політичний режим;
- в) російський «червоний» політичний режим;
- г) Директорія.
- 3. Метою Другого «зимового походу» було підняти повстання:
 - а) антиукраїнське;
 - б) антибільшовицьке;
 - в) антипольське;
 - г) антиугорське.
- 4. М. Городовенко, Г. Верьовка працювали у такому напрямку музики, як:
 - а) соціалістичний реалізм;
 - б) народна пісня, танці;
 - в) модернізм;
 - г) рок-н-рол.
- 5. Президентом УАН в листопаді 1918 р. був:
 - а) Д. Багалій;
 - б) М. Кащенко;
 - в) В. Вернадський;
 - г) Д. Донцов.
- 6. Освітня політика не виходила за межі декларацій про підтримку і розвиток української освіти в період:
 - а) УЦР;
 - б) Директорії УНР;
 - в) радянської влади;
 - г) Гетьманату П. Скоропадського.

Семінар № 10. Радянська Україна в 20-30-ті рр. XX ст.

План

1. Українізація: причини, зміст, наслідки.
2. Здобутки української культури на шляху її національного відродження 1920-х - 1930-х рр.:
 - освітня система;
 - розвиток наукових знань;
 - мистецтво 20-30 х рр.
3. Розстріляне Відродження.

Реферати

1. Перші кроки українського кінематографу.
2. Триумф і трагедія «українського авангарду».
3. Літературна дискусія 1925-1928 рр.
4. М. Бойчук – видатний художник монументального живопису.
5. Український футуризм.

Література

1. Білоцерківський В. Я. Історія України. Навчальний посібник. - / В. Я. Білоцерківський. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - С. 396-414 // Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-76.html>
2. Бойко О. Д. Історія України: посібник / О.Д. Бойко. — К.: Видавничий центр "Академія", 2002. — 656 с.
3. Історія світової та української культури: Підручник для вищ. закл. освіти / В.А. Греченко, І.В. Чорний, В.А. Кушнерук, В.А. Режко.- К.: Літера ЛТД, 2002. – 480 с.
4. Українська культура: цивілізаційний вимір/ Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. – К.: ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. – 496 с.
5. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навч. посібник / Наук. ред. В.М. Шейко. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

1. Принципово важливою складовою культурних процесів в Україні у 20-30-х рр.. була політика коренізації, запроваджена на XII з'їзді РКП(б) (квітень 1923 р.). У практичному здійсненні політики коренізації в Україні виділяються два аспекти: 1) українізація – процес відродження української мови, розширення сфер її уживання шляхом запровадження в школі, пресі й інших ділянках культурного життя, а також в адміністративному апараті – як державної мови республіки; 2) створення необхідних політичних та економічних умов для культурного і духовного розвитку національних меншин. З'ясуйте основні причини (як зовнішні, так і внутрішні), суть, методи та результати українізації. Чи вдалося радянському уряду досягти поставленої мети у здійсненні цієї політики? Чи очікуваними були результати? З'ясуйте значення термінів: націонал-ухильництво, хвильовизм, шумськізм, волобуєвщина, скрипниківщина. Визначте причини згорання українізації.

2. Відповідь на друге питання семінарського заняття передбачає розкриття основних рис розвитку української культури періоду НЕПу, визначте їх. Які реформи були здійсненні радянською владою в освітній сфері. Що таке «культурна» революція? Що було характерним для культури 30-х рр.? Чому радянська влада ліквідувала УАПЦ, а друга п'ятирічка увійшла в історію як «п'ятирічка знищення релігії»?

Радянські вчені отримали чималі здобутки в галузі: математики, фізики (нелінійна механіка, електрозварювання), біохімії, медицини (кардіологія, офтальмологія) теорії космічних польотів, генетики і селекції, теоретичної та ядерної фізики, історії та джерелознавстві, теорії та історії української літератури, мовознавстві. Назвіть основні наукові центри, охарактеризуйте діяльність видатних науковців: О. Богомолець, В. Вернадський, Д. Заболотний, М. Крилов, М. Туган-Барановський, О. Корчак-Чепурківський, С. Єфремов, Є. Патон, М. Стражеско та ін.

Розвиток живопису відбувався у боротьбі художніх течій. Визначте основні стилі та проаналізуйте творчість видатних представників зазначених напрямків. Назвіть видатних скульпторів означеної доби. Які напрями домінували в архітектурі? Держава безпосередньо керувала митцями, об'єднуючи їх у організації на кшталт творчих спілок письменників, художників, журналістів та ін. У 1932 р. був проголошений єдино правильний мистецький стиль - «соціалістичний реалізм». Що було характерним для цього стилю?

3. «Розстріляне відродження» — складна і страшна сторінка в історії української держави, її культури і літератури. Складно прогнозувати, якою могла би бути наша держава і творча спадщина її найталановитіших митців, якби не репресивна машина тоталітарного режиму. Причини сотень втрачених життів і знищених доль ховалися в звичайному страху тодішньої влади перед могутньою силою слова і творчості.

Розстріляне відродження – літературно-мистецьке покоління 20-х – початку 30-х рр. в Україні, яке дало високохудожні твори у галузі літератури, живопису, музики, театру і яке було знищене тоталітарним сталінським режимом. Хто і коли вперше запропонував цей термін? Чому почалися репресії проти найяскравіших постатей українського відродження? Яка подія стала початком масового нищення української інтелігенції? Що стало кульмінацією дій радянського

репресивного режиму? Представників інтелігенції, що належать до «Розстріляного відродження», умовно поділяють на кілька груп, обумовлених їхнім життєвим шляхом під час та після сталінських репресій: 1) знищені фізично, 2) ті, кому вдалося уникнути вищої міри покарання і вижити в тюрмах та концтаборах, 3) ті діячі культури, які уникли репресій, 4) митці, чия творчість або чітко відповідала компартійним нормам, або ж (здебільшого) зазнала в період сталінських репресій значних змін. Назвіть видатних представників, яких можна віднести до означених груп.

Тестові завдання до семінару № 10

1. В які роки проводиться політика українізації?

- а) 1914-1918;
- б) 1917-1921;
- в) 1921-1928;
- г) 1923-1933.

2. Назвіть прізвище одного з вищих чиновників КП(б)У, що обґрунтував тезу про «боротьбу двох культур»: передової російської, пов'язаної з робітниками і містом, і відсталі української, селянської:

- а) Дмитро Лебідь;
- б) Лазар Каганович;
- в) Станіслав Косіор;
- г) Еммануїл Квірінг.

3. Позначте, кого з відомих політичних діячів було засуджено за участь у діяльності Спілки визволення України:

- а) Д. Багалія;
- б) М. Грушевського;
- в) С. Єфремова;
- г) М. Яворського.

4. Про кого з видатних українських діячів культури 20-30-х років йде мова: “Засновник політичного (1922-1926), а потім і філософського (1926-1933) театру в Україні. У виставах свого філософського театру “Березіль” у м. Харкові, малює всесвіт, де головним стає особлива довіра до життя людини у всіх його суперечностях...”:

- а) Н. Ужвій;
- б) Л. Курбас;
- в) Б. Гмиря;
- г) О. Довженко.

5. Як називається художній метод, що утвердився в радянському мистецтві в 1930-х рр., який вимагав відтворювати дійсність не такою, яка вона є, а такою, якою вона повинна бути з точки зору інтересів робітничого класу?

- а) критичний реалізм;
- б) революційний конструктивізм;
- в) пролетарський авангардизм;
- г) соціалістичний реалізм.

6. Що стало наслідком створення в 1934 р. Спілки письменників України?

- а) припинення масових репресій серед літераторів;
- б) утвердження ідеологічного контролю за творчістю митців;
- в) формування самобутньої течії модерністів;
- г) поглиблення процесів українізації.

Семінар № 11. Західна Україна (1918-1939 рр.)

План

1. Порівняльна характеристика суспільно-політичного становища західних українців у країнах Східної Європи.

2. Греко-католицька церква та її роль у духовному житті західноукраїнських земель.

3. Карпатська Україна як чергова спроба здобуття незалежності.

Реферати

1. Від Української військової організації (УВО) до Організації українських націоналістів (ОУН): створення, лідери, діяльність, зв'язки з підсовєтською Україною.

2. Августин Волошин: політичний портрет на тлі історичних подій.

3. Діяльність Вільного Університету у Празі.

4. Андрей Шептицький – український Мойсей.

5. С. Бандера: старі та нові міфи.

Література

1. Білоцерківський В. Я. Історія України. Навчальний посібник. - / В. Я. Білоцерківський. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - С. 396-414 // Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-76.html>

2. Історія України: Новітня доба: навч. посіб. / за ред. В.М.Литвина. – К.: Академвидав, 2012. – 480 с.

3. Лазарович М.В. Історія України: навч. посіб. / М.В. Лазарович. – К.: Знання, 2011. – 685 с.

4. Литвин В. Історія України: підручник / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2013. – 991 с

5. Пагіря О. Карпатська Січ: військове формування Карпатської України: науково-популярне видання / О.Пагіря. – К.: Темпора, 2010. — 152 с. // Режим доступу: http://mirknig.com/knigi/military_history/1181716415-karpatska-sch-vyskove-formuvannya-karpatskoyi-ukrayini.html

1. Уряди новостворених держав проводили державницьку політику серед західноукраїнського населення, маючи на меті якомога швидше асимілювати українців зі своїми народами. Декларуючи загальнодемократичні принципи для світової громадськості, вони не завжди їх дотримувалися на практиці, особливо стосовно українців. Слід зауважити, що приєднані території разом з населенням нещадно економічно експлуатувалися, виступаючи в якості сировинного додатку. Часто українці позбавлялися елементарних прав у політичній сфері. Студентам необхідно визначити, в якій з країн умови виживання українців були найлегшими, а в яких - практично нестерпними. Визначте характерні риси і етапи політики польського уряду щодо українського населення. Охарактеризуйте кожний з цих етапів. Аналізуючи перебування українських земель у складі Польщі, студентам необхідно дати визначення та розкрити сутність наступних понять: осадництво, пацифікація, політика «нормалізації», доктрина польського прометеїзму.

На території Буковини і Бессарабії, у зв'язку з румунською анексією, за 22 роки стосовно населення краю провадилась політика румунізації, своєю жорстокістю та непримиренністю вона перевершила політику Польщі. Визначте особливості і характерні риси румунської окупації. Слід підкреслити, що населення Закарпаття у складі Чехословаччини — найдемократичнішої держави Східної Європи, не відчувало відкритої дискримінації та асиміляції щодо українства. Проаналізуйте політику Чехословаччини щодо українського населення.

2. Важливу роль у духовному житті західних українців відігравала греко-католицька церква. З чим була пов'язана висока релігійність населення західноукраїнського регіону? У 1939 р. у Галичині та на Закарпатті налічувалося 3,7 млн. віруючих, 3040 парафій з 4440 церквами. Проте в житті церкви чітко визначилося протистояння між митрополитом А. Шептицьким, який підтримував національні прагнення свого народу, та єпископом Г. Хомишиним та Василіанським орденом, що виступали за злиття греко-католицької церкви з католицькою. Розкрийте сутність цього протистояння. Чому греко-католицька церква виступала вагомим конкурентом політичним партіям? Значну роль у піднесенні релігійного життя мали особисті якості очільника греко-католицької церкви — Андрія Шептицького. Охарактеризуйте його діяльність.

Українську національну самобутність на Волині, Поліссі та Холмщині підтримувала православна церква, яка нараховувала приблизно 2 млн. українців. Ця церква, на відміну від греко-католицької, не мала протекції Риму і тому була практично незахищеною від репресивної політики Польщі. Розкрийте сутність поняття «ревіндікація». Хто її здійснював і з якою метою?

3. Поміркована політика Чехословаччини стосовно українців вилилася в гучні політичні події на Закарпатті якраз напередодні II Світової війни. Конфлікт Чехословаччини з Німеччиною, претензії Угорщини на Закарпаття призвели до того, що українці скористалися з геополітичної ситуації й здійснили чергову, майже успішну, спробу здобути незалежність.

Після офіційного надання урядом Праги автономії Закарпаттю 26 жовтня 1938 р. до влади прийшов українофільський уряд на чолі з А. Волошином. Які території втратила Карпатська Україна за рішенням німецько-італійського арбітражу у Відні 2 листопада 1938 р.? Назвіть перші кроки уряду А. Волошина на шляху будівництва справжньої автономної держави.

22 листопада 1938 р., коли парламент затвердив конституційний акт, автономна провінція одержала законний статус. Коли відбулися вибори до автономного сейму? Яка партія здобула найбільшу підтримку?

14 березня 1939 р. А. Волошин проголосив самостійність Карпатської України і сформував тимчасовий уряд. У результаті Підкарпатська Русь, вона ж Карпатська Україна, отримала більшість з

необхідних державних атрибутів – територію, конституцію, гімн, прапор, мову, законодавчу та виконавчу влади, армію. Простежте подальшу долю Карпатської України.

Тестові завдання до семінару № 11

1. Як називалася наймасовіша легальна українська партія Польщі?
 - а) ОУН (Організація українських націоналістів).
 - б) КПЗУ (Комуністична партія Західної України).
 - в) УНП (Українська національна партія).
 - г) УСРП (Українська соціал-радикальна партія).
 - д) УНДО (Українське народно-демократичне об'єднання).
2. Члени ОУН у боротьбі за незалежність України надавали перевагу:
 - а) мирним, парламентським формам політичної боротьби.
 - б) переговорам з провідними політичними польськими партіями.
 - в) організованим у рамках закону страйкам та демонстраціям,
 - г) терористичним актам, експропріації та саботажу.
 - д) очікуванню допомоги з боку іноземних країн.
3. Кого з наведеного переліку вважають засновником ідеології інтегрального націоналізму?
 - а) В. Липинський.
 - б) А. Волошин.
 - в) А. Шептицький.
 - г) Д. Донцов.
4. Кому підпорядковувалася греко-католицька церква Західної України у міжвоєнний період?
 - а) нікому.
 - б) Московському патріархату.
 - в) Римській курії.
 - г) Константинопольському патріархату.
5. Головою уряду Карпатської України був:
 - а) А. Волошин.
 - б) Д. Донцов.
 - в) С. Петлюра.
 - г) М. Грушевський.
6. Хто був засновником УВО?
 - а) Є. Коновалець;
 - б) С. Бандера;
 - в) С. Петлюра;

г) А. Волошин.

Семінар № 12. Друга світова війна: український рахунок

План

1. Рух Опору.
2. Визволення українських земель від окупації.
3. Внесок українців у перемогу над нацизмом
4. Розвиток культури в роки радянсько-німецької війни.

Реферати

1. Постать А. Шептицького в драматичній історії України 40-х років.
2. Звільнення Запоріжжя.
3. Вищий командний склад радянської армії: український рахунок.
4. Радянське кіномистецтво воєнних часів.
5. Тарас Бульба-Боровець: творець «Поліської Січі», УПА та УНРА.

Література

1. Карел Беркгоф. Жнива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою / Беркгоф Карел. - Київ: Критика, 2011. - 455 с.
2. Запорізький рахунок Великій війні / Ф. Г. Турченко, В. М. Мороко, О. Ф. Штейнле, В. С. Орлянський [та ін.] ; Ф. Г. Турченко (наук. ред.). — Запоріжжя : Просвіта, 2013. — 416 с.
3. Політична історія України. XX ст.: у 6т. т.4: Україна у Другій світовій війні, 1939-1945 / Керівник тому В.І.Кучер. – К.: Генеза, 2003. – 584 с.
4. Попович М. «Червоне століття» / М. Попович. – К.: АртЕк, 2019. – 888 с.
5. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова колегії), Г. В. Боряк, Ю. А. Левенець, В. М. Литвин, О. Є. Лисенко (відп. ред.), О. С. Онищенко, О. П. Реєнт, П. Т. Тронько; Рецензенти: О. С. Рубльов, В. Ф. Шевченко. НАН України. Інститут історії України. - К.: НВП "Видавництво "Наукова думка, НАН України", 2011. - Кн. 2. - 943 с.

1. Щоб запобігти ілюзіям щодо майбутнього України, та з метою роз'єднати рух спротиву, німецьке командування розчленовує території України. Студенти повинні визначити межі даних територій, особливості окупаційного режиму, плани щодо їх майбутнього. Потрібно визначитись, у чому полягав зміст плану «Ост» по відношенню до населення окупованих територій?

В умовах реалій Другої світової війни та окупації, визначились особливості національного спротиву, необхідно пояснити причини таких особливостей у відповідності до регіональної та політичної спрямованості.

Стосовно партизанського руху, який підтримував дії Червоної армії, потрібно пояснити чому Головний штаб партизанського руху був створений вже після повної окупації України, хто його очолював, яку тактику та методи використовували партизанські загони та з'єднання. Буде доцільно назвати території дій найбільших загонів.

Друга течія руху Опору представлена націоналістичним підпіллям. Доречно повернутись до основних положень ідеології українських націоналістів та згадати постаті провідних ідеологів. Необхідно пояснити причини розколу серед ОУН, та усвідомити різницю в ідеології та тактиці серед ОУН(м) та ОУН(б). Варта уваги історія утворення УПА, потрібно з'ясувати, у чому полягала тактика і стратегія Української повстанської Армії, командний склад, напрямок бойових дій.

Неоднозначним питанням української історії є ставлення до дивізії «Галичина». Потрібно розглянути умови створення та простежити бойовий шлях цього формування.

В умовах тотальної окупації єдиною суспільно-громадською установою був Український Центральний комітет у Кракові, очолюваний Кубійовичем, його діяльність теж варта уваги.

2. Звільнення території України від німецької окупації розпочинається з наступальної операції військ Південно-Західного фронту 18 грудня 1942 р. Студентам потрібно приділити увагу основним етапам бойових дій, необхідно знати командуючих фронтів, що воювали на українській території, основні наступальні операції, такі як форсування Дніпра, у районі Лютізького і Букринського плацдармів. Визволення Запоріжжя: які тактичні новації були вперше застосовані у боях за наше місто? Цікава історія найменування вулиць міста іменами вояків, що відзначились при штурмі. У цій частині

семінарського заняття дуже доречним буде навести краснзнавчий матеріал.

Варта обов'язкової уваги Корсунь-Шевченківська операція. Подією надзвичайної ваги був перехід військовими з'єднаннями Червоної Армії державного кордону з країнами Східної Європи. Криваві бої точились за визволення Кримського півострова та Севастополя.

Значуща подія вітчизняної історії, завершення бойових дій на території України 28 жовтня 1944, - це звільнення останнього населеного пункту на Закарпатті.

На території України у період звільнення від окупації відбулось 35 масштабних наступальних операцій. Як підсумок розгляду даного питання необхідно навести цифри воєнних втрат українців.

3. За часів Другої світової війни українці пережили національну трагедію. Необхідно зупинитись під час семінарського заняття на кількісних показниках демографічних, військових втрат, адже в Україні за часи воєнних дій загинув кожен шостий мешканець, це найбільші втрати після Білорусії. Матеріальні збитки також набули колосального обсягу, тому доцільно навести відповідні статистичні дані.

Необхідно звернути увагу на той факт, що українці воювали не лише в лавах Червоної Армії та УПА, а пройшли бойовий шлях в арміях країн антигітлерівської коаліції. Багато українців отримали державні нагороди за участь у війні, потрібно зупинитись докладно на цій героїчній сторінці нашої історії. Цікаво звернути увагу на той факт, що серед командного складу Червоної Армії було чимало видатних українців, офіцерів, генералів, командуючих фронтів.

Не менш важливий внесок українців у перемогу над нацизмом - це робота на оборонних підприємствах у тилу. Необхідно пояснити поняття евакуації, як вона здійснювалась, які підприємства евакуювались, зокрема, з нашого міста, як налагоджували виробництво в тилу? Доречним доповненням до семінарського заняття буде інформація про наш університет у роки війни.

Як підсумок, до даного питання студентам потрібно наголосити, що саме внесок українців у перемогу над нацизмом став тим чинником міжнародного визнання, що зробив Україну однією з країн співзасновниць Організації Об'єднаних Націй.

4. Роки війни стали драматичним моментом для розвитку української культури. Студенти повинні пояснити, чому у воєнний період мистецтво тяжіє до малої форми. Провідними жанрами в той час стають: поезія, нариси, репортаж, кінохроніка, плакат. Продуктивно працювали О. Довженко, О. Корнійчук, П. Тичина, М. Рильський, В. Сосюра.

У цей час засновується один з провідних музичних колективів України - хор під керівництвом Г. Верьовки. Цікаво під час семінарського заняття буде згадати про заснування Академічного театру в Запоріжжі після звільнення від окупації, та про роботу інших театрів України, що працювали в евакуації.

Кіномитці України створили під час війни кілька художніх фільмів про радянсько-німецьку війну на кіностудіях Ашхабаду та Ташкенту, доцільно буде розповісти про них.

Цінним здобутком української культури років війни була творчість таких художників як О. Шовкуненко, К. Трохименко, В. Касіян, О. Пащенко та інші.

Надзвичайно вагомий внесок у перемогу над ворогом зробили українські науковці. Студентам потрібно зупинитись на пріоритетних на той час галузях, які працювали над вирішенням оборонних завдань. Потрібно звернути увагу, що їх робота велась в евакуації. Плідно працювали науково-дослідні медичні установи. Наведіть приклади.

В умовах війни та визволення території від німецької окупації продовжувала діяти освітня сфера. Під час занять потрібно наголосити, що реалії часу потребували заснування мережі дитячих будинків. Студентам важливо розуміти сутність таких навчальних закладів, як ремісничі та фабрично-заводські школи. Особливим явищем стали суворівські училища.

Тестові завдання до семінару № 12

1. Співпраця населення окупованих територій у роки Другої світової війни називається:

- а) нігілізм;
- б) евакуація;
- в) колабораціонізм;
- г) голокост.

2. Курська битва почалася:

- а) 5 липня 1943 р.;
- б) 6 листопада 1943 р.;

- в) 19 листопада 1942 р.;
- г) 18 грудня 1942 р.
- 3. Вирішальну роль у формуванні Української повстанської армії (УПА) відіграла:
 - а) ОУН (Бендери);
 - б) ОУН (Мельника);
 - в) Українська головна визвольна рада (УГВР);
 - г) «Поліська Січ».
- 4. Поняття «рух Опору» є протилежним за змістом до поняття:
 - а) «консерватизм»;
 - б) «космополітизм»;
 - в) «колабораціонізм»;
 - г) «колоніалізм».
- 5. Хто в роки війни керував Інститутом клінічної фізіології, саме за нього було створено цінні препарати для лікування ран і переломів кісток?
 - а) В. Філатов;
 - б) О. Палладін;
 - в) Є. Патон;
 - г) О. Богомолець.
- 6. У якому році, під час Другої світової війни, було відновлено навчальний процес?
 - а) 1942;
 - б) 1943;
 - в) 1944;
 - г) 1945.

Семінар № 13. Українське суспільство (1964-1985 рр.)

План

1. Період «застою» та криза радянського суспільства (1964-1985 рр.).
2. Проблеми української культури в контексті радянської:
 - «шістдесятництво»;
 - дисидентство.
3. Радянське кіномистецтво: українська складова (кінострічки, режисери, актори).

Реферати

1. Основні пріоритети розвитку української науки 60-70-х років.
2. Дніпровський каскад: екологічний аспект.
3. Греко-католицька громада в умовах підпілля 60-80-х рр.
4. Леонід Биков: цікаві факти.
5. Василь Стус: бунтівник із 60-их.

Література

1. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956-1987) / Б. Захаров // Харківська правозахисна група. – Х.: Фоліо, 2003. – С.58-118 // Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/595853/>
2. Історія світової та української культури: Підручник для вищ. закл. освіти / В.А. Греченко, І.В. Чорний, В.А. Кушнерук, В.А. Режко.- К.: Літера ЛТД, 2002. – 481 с.
3. Корогодський Р. Брама світла. Шістдесятники / Упоряд. М.Коцюбинська, Н.Кучер, О.Сінченко.- К.: Вид-во Українського католицького університету, 2009.- 655 с.
3. Лазарович М.В. Історія України: навч. посіб. / М.В. Лазарович. – К.: Знання, 2011. – 685 с.
2. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навч. посібник / Наук. ред. В.М. Шейко. – К.: Кондор, 2006.- 259 с.

1. Семінарське заняття потрібно розпочати з розгляду обставин, фактично державного перевороту, та усунення М. Хрущова від влади, якого звинуватили у суб'єктивізмі, волюнтаризмі, та незваженому експериментуванні. Першим секретарем ЦК КПРС і головою держави було обрано Л. Брежнєва. Потрібно дати розгорнуте визначення поняттю «застій».

Студенти повинні приділити увагу спробі реформ 1966-1970 рр. у промисловості та сільському господарстві. Чому реформи не дали очікуваного результату? Аналізуючи економічну ситуацію, поясніть причини значного відставання провідних галузей виробництва від світового рівня. В Україні розміщувалось виробництво незавершеного циклу, потрібно це пояснити. З'ясуйте появу такого явища, як дефіцит. Чому, незважаючи на наявність сприятливих природних умов, врожайність залишалась низькою, а щорічні втрати врожаю досягли третини. Як на ситуації в цілому позначились масштабні меліораційні проекти, чи вплинуло це на екологічну ситуацію?

Розчарування у реформах призвело до певної зміни комуністичної риторики, замість декларованої побудови комунізму було проголошено курс на «розвинений соціалізм». Розкрийте зміст цього явища.

Завершуючи розгляд першого питання семінарського заняття, необхідно розглянути міжнародну ситуацію. Дати визначення поняттям «холодна війна», «гонка озброєнь», потрібно розповісти як введення радянських військ в Афганістан у 1979 р. вплинуло на становище країни на міжнародній арені.

2. На початку розгляду питання студентами потрібно з'ясувати, які відбулись зміни у партійному керівництві республіки після усунення М. Хрущова від влади, зупинитись на особах П. Шелеста та В. Щербицького. Саме на другу половину 60-70-х років припадає посилення боротьби з українським націоналізмом. Кожний, хто в 60-х роках виявляв національний патріотизм, небажану активність у суспільному житті, зазнав репресій в тій чи іншій формі. З чим це було пов'язано?

Хрущовська «відлига» породила таке явище у суспільно-культурному житті, як «шістдесятництво». Розкрийте зміст цього явища. Студенту потрібно розповісти про видатних діячів української культури в галузі літератури, музики, живопису, які стали ядром руху «шістдесятників».

У 60-80-х рр. було закладено основи дисидентського руху. Студентам потрібно визначити зміст цього поняття. Розкрийте мету і методи діяльності дисидентів. Розкрийте зміст поняття «самвидав». Потрібно звернути увагу на початок репресій проти українських дисидентів у середині 60-х рр., зокрема, були арештовані І. Світличний, В. Мороз, П. Заливаха, загалом близько 20 осіб.

Важливою подією стало створення у 1976 р. М. Руденком у Києві групи сприяння виконанню Гельсінських угод. Студентам потрібно розглянути склад цієї групи, основні напрями роботи.

Особливим явищем в опозиційному русі стало релігійне дисидентство. Потрібно згадати про події 1946 р. та знищення ієрархії греко-католицької церкви. Розкажіть детальніше про церковне життя цього періоду.

3. Найбільш масовим видом мистецтва 60-80х років залишалось кіно, хоча воно вже частково поступалось телебаченню. В Україні

функціонувало понад 30 тис. кінотеатрів і пересувних кіноустановок. Необхідно назвати кіностудії, що діяли в Україні.

Найяскравіша кінокартина доби «застою» – «Тіні забутих предків». Студентам необхідно розповісти про створення фільму, його творчий колектив. Прем'єра цього кіношедевр стала подією в історії дисидентського руху, адже це був перший організований політичний протест.

Потрібно згадати про таке помітне явище в українському кіномистецтві, як роботу режисера В. Денисенка «Сон». Дайте визначення жанру поетичного кіно, назвіть найбільш відомі кінострічки. Хто з кінорежисерів працював у цьому напрямку?

Велика кількість українських фільмів була «покладена на полицю», і тільки, після здобуття незалежності, деяким пощастило потрапити на екрани. Розкажіть про долю цих картин. Не можна оминати увагою творчість Л. Бикова, Ю. Ілленка, Л. Осики. Створені ними шедеври не лишають байдужими глядача і сьогодні. Охарактеризуйте їх творчість.

Тестові завдання до семінару № 13

1. Утворення Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод пов'язано з:

- а) подіями «Празької весни»;
- б) інтервенцією радянських військ до Афганістану;
- в) ухваленням ООН Загальної Декларації прав людини;
- г) проведенням Наради з безпеки та співробітництва в Європі.

2. Оберіть відомого українського поета-дисидента, який помер у 1985 р. у російській в'язниці:

- а) В. Стус;
- б) В. Симоненко;
- в) І. Драч;
- г) І. Світличний.

3. Вкажіть керівника Української Гельсінської групи в 1976 р.:

- а) М. Вінграновський;
- б) М. Руденко;
- в) П. Григоренко;
- г) В. Чорновіл.

4. Хто з керівників УРСР найбільшою мірою сприяв процесу русифікації республіки?

- а) П. Шелест;

- б) В. Щербицький;
- в) М. Підгорний;
- г) Л. Мельников.

5. Яким шляхом розвивалася економіка УРСР у 1970—1980-ті рр.?

- а) пропорційним;
- б) екстенсивним;
- в) інтенсивним;
- г) прискореним.

6. Якому керівнику УРСР так пояснював Генеральний секретар КПРС Л. Брежнєв мотив його усунення з посади: «Ти багато виявляв самостійності у розв'язанні питань, часто не рахувався з Москвою. Були елементи місництва і прояви націоналізму»?

- а) М. Хрущову;
- б) Д. Мануїльському;
- в) П. Шелесту;
- г) В. Щербицькому.

Семінар № 14. Етапи «перебудови» та її наслідки для України

План

1. Крах СРСР.
2. Формування багатопартійності в Україні.
3. Відродження церковно-релігійного життя.

Реферати

1. Діяльність Української Гельсінської спілки.
2. «Перебудова» в СРСР: сутність та наслідки.
3. «Революція на граніті»: 16 днів, які змінили історію України.
4. В. Чорновіл: 4 подвиги і життя в ім'я Незалежності України.
5. М.С. Горбачов: єдиний президент СРСР.

Література

1. Історія світової та української культури: Підручник для вищ. закл. освіти / В.А. Греченко, І.В. Чорний, В.А. Кушнерук, В.А. Режко.- К.: Літера ЛТД, 2002. – 481 с.

2. Історія України: Новітня доба: навчальний посібник / В.М. Литвин, В.Ф. Колесник, А.Г. Слюсаренко та ін.; за ред. В.М. Литвина. – К.: Академвидав, 2012. – 991 с.

3. Лазарович М.В. Історія України: навч. посіб. / М.В. Лазарович. – К.: Знання, 2011. – 685 с.

4. Мицик Ю.А., Бажан О.Г. Історія України: навчальний посібник / Ю.А. Мицик, О. Г. Бажан - К.: ТОВ "Видавництво «КЛЮ»», 2015. – 677 с.

5. Хома І.Я., Сова А.О., Мина Ж.В. Історія української культури: навчальний посібник / І.Я. Хома, А. О. Сова, Ж.В. Мина. - Львів: Видавництво львівської політехніки, 2012. – 356 с.

1. З багатьох причин 1989 рік став поворотним в українській історії нового часу. Потрібно згадати перші в історії вибори народних депутатів та значення цієї події. Значущою подією став страйк шахтарів, влітку того ж року. Студентам потрібно розповісти про заснування Товариства української мови та прийняття закону про мову.

Взимку 1989/90 років країною прокотилась хвиля страйків і демонстрацій, партійне керівництво втрачало позиції, країна входила в системну кризу. Обов'язково потрібно згадати про «революцію на граніті» у жовтні 1990 р. Під час семінарського заняття потрібно звернутись до подій XVIII з'їзду КПРС, на якому Єльцин публічно виходить із партії, яка стрімко втрачає прихильників. За таких умов, необхідно розповісти про позицію КПУ, яка призвела до проголошення Декларації про державний суверенітет, та розглянути основний зміст цього документу. Розкрийте зміст такого явища, як «парад суверенітетів».

При розгляді питання, необхідно звернути увагу на погіршення економічної ситуації. У чому це виявилось?

Останньою краплею став заколот у Москві проти М. Горбачова у серпні 1991 р. Розкажіть про ці події та їх наслідки. Л. Кравчук та Президія Верховної Ради зайняли вичікувальну позицію, але під впливом подій, 24 серпня 1991 р. Верховна Рада прийняла Акт проголошення незалежності України. Які питання виносилися на референдум 1 грудня 1991 р.? Які були результати?

На зустрічі у Біловезькій Пущі лідери України, Білорусії і Росії 7-8 грудня 1991 р., оголосили про створення СНД та припинення існування Радянського Союзу.

2. Необхідною умовою становлення демократичної правової держави є багатопартійність. Вона дає можливість врахувати інтереси

всіх громадян у державній політиці і сприяє стабільному та динамічному розвитку суспільства. Наприкінці березня 1989 р. І. Драч та Д. Павличко заявили про вихід з КПРС і створення Демократичної партії України. У квітні того ж року Українська Гельсінська спілка заявила про саморозпуск і утворення Української республіканської партії. Головуючий Л. Лук'яненко виступив за заборону діяльності партій, керівні структури яких знаходяться за межами України. Це поклало край політичній монополії комуністичної партії.

Студенти повинні проаналізувати динаміку та етапи створення багатопартійної системи в Україні. Як розширюється спектр партій, чи зростають вони з впливовими бізнес та юридичними колами? Потрібно також визначити особливості формування багатопартійної системи в Україні.

Підсумовуючи відповідь, слід зазначити, що утворення великої кількості партій стала реакцією суспільства на занепад однопартійної моделі розвитку політичної системи, пошук шляхів виходу в політичній та ідеологічній кризі.

3. Церква є не лише світоглядно-конфесійним, але і суспільним феноменом, адже з нею пов'язані зміни у поступі нації. Пов'язана з церквою духовна культура є не тільки складовою національної культури, а й, значною мірою, формує духовний контекст культурного середовища.

Першою процес відродження розпочала греко-католицька церква. Студентам потрібно розповісти про початок виступів вірян, починаючи з діяльності правозахисної спілки «Комітет захисту УГКЦ». Варта уваги маніфестація віруючих у вересні 1989 р. у Львові. Необхідно також згадати про голодування у Москві греко-католицьких активістів. Значну підтримку віруючим надала Римокатолицька церква, її предстоятель Папа Іоанн Павло II під час зустрічі з М.Горбачовим у грудні 1989 висловився за відновлення греко-католицької церкви. Потрібно розповісти про цю подію, яка відбулась у лютому 1990 року.

Потрібно розглянути і відновлення Української автокефальної православної церкви. Що ви знаєте про її очільника?

Надзвичайно важливою, не тільки релігійною, а й політичною подією став візит в Україну Папи Римського Іоанна Павла II. Проаналізуйте його наслідки. Завершуючи відповідь, потрібно зробити аналіз спектру релігійних конфесій в сучасній Україні.

Тестові завдання до семінару № 14

1. Хто з відомих фізиків був обраний депутатом Верховної Ради СРСР на альтернативній основі?
 - а) А. Сахаров;
 - б) Л. Ландау;
 - в) І. Курчатов;
 - г) Д. Заболотний.
2. Під час спроби державного перевороту М. Горбачов був ізольованим:
 - а) у Сочі;
 - б) у Ялті;
 - в) у Форосі;
 - г) у Москві.
3. Яка з новостворених українських партій першою виступила за заборону діяльності КППС
 - а) Демократична сокира;
 - б) Українська республіканська партія;
 - в) Українська народна партія;
 - г) Опозиційний блок.
4. Яку подію в новітній історії України називають «революція на граніті»
 - а) страйкування будівельників;
 - б) голодування студентів;
 - в) страйкування шахтарів ;
 - г) голодування вчителів.
5. Президент якої країни відвідав Україну у 1991 р.
 - а) США;
 - б) Великобританії;
 - в) Німеччини;
 - г) Японії.
6. Хіротонія – це:
 - а) назва пандемії у 1990х;
 - б) рукопокладення при висвяченні ієрархів церкви;
 - в) відлучення від церкви;
 - г) автокефалія.

Семінар № 15. Україна на шляху незалежності

План

1. Специфіка та основні тенденції розвитку української культури.
2. Проблеми та перспективи освіти та науки.
3. Сучасне українське театральне життя та кіномистецтво.

Реферати

1. Розвиток українського телебачення.
2. Літературний процес в Україні в сучасну добу.
3. Сучасна українська музика.
4. Відродження церковного життя в Україні.
5. Відродження культури національних меншин в Україні.

Література

1. Історія української культури: Навч. посіб. / В.М. Шейко, В.Я. Білоцерківський. — 5-те вид., стер. — К.: Знання, 2013. — 271 с.
2. Історія світової культури / Під заг. ред. М.В.Дєдкова. — Запоріжжя : Дике Поле, 2009. — 376 с.
3. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. — К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. — 496 с.
4. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура / М.В. Кордон. — К., Центр учбової літератури, 2010. — 575 с.
5. Павлова О.Ю. (ред.) Історія української культури / навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2012. — 368 с.

1. Розглядаючи культурні процеси періоду української незалежності, треба відмітити величезний вплив на них соціально-економічних і політичних змін, які відбулися на початку 90-х рр. ХХ ст. Згадайте ці процеси. Окремо необхідно приділити увагу державній політиці в сфері культури. Студентам треба розуміти суперечливість розвитку сучасної української культури. У чому це проявляється?

Необхідно відмітити такі культурні чинники, як поглиблення інтересу до джерел історії та культури України, до традиційної народної культури, розвиток зв'язків української культури з культурою діаспори, зростання ролі церкви в процесах соціального та духовного розвитку.

Характерною особливістю сучасного стану культури є неоднозначність процесів у гуманітарній сфері. З'ясуйте, які саме процеси відбуваються, й проаналізуйте їх неоднозначність.

2. Розвиток освіти сучасної Україні характеризується постійною реорганізацією. У 1992–1995 рр. була проведена перша освітянська реформа. Розкрийте її зміст. Студентам необхідно охарактеризувати основні зміни, які відбулися. Також необхідно перерахувати і проблеми, які відразу ж виникли при реалізації цієї реформи.

У 2000 р. процес реформування освіти в Україні вступив у нову фазу свого розвитку - було обнародовано проект «Концепції 12-річної середньої загальноосвітньої школи». Що передбачав зміст нової освітньої концепції?

У 2000-х рр. почалася реформа вищої освіти, яка триває і по сьогодні. Студентам треба розглянути зміни у вищій школі в контексті приєднання України до Болонського процесу, а також з'ясувати проблеми та недоліки в нинішній системі підготовки фахівців з вищою освітою. Також студентам необхідно проаналізувати зміни в освітній системі, що відбулися з 2014 р., а саме: в початковій, середній і вищій освіті.

Обговорюючи досягнення та проблеми сучасної науки, необхідно зазначити її високий потенціал в Україні. Назвіть основні наукові центри. Разом з тим, студентам необхідно розглянути негативні тенденції у розвитку науки - постійне зниження витрат на науку, внутрішній і зовнішній «вплив умів».

3. Починаючи обговорення третього питання, треба підкреслити, що тенденції в українському театрі та кіно відповідають світовим.

Але, попри економічні негаразди, національний театр розвивається. Український театр намагається утвердитися в європейському культурному просторі. Це засвідчують гастролі Національного академічного драматичного театру імені І. Франка в Німеччині, Львівського академічного театру імені М. Заньковецької — у Великобританії, участь вітчизняних театрів у багатьох міжнародних фестивалях. Продовження розвитку сучасного театрального мистецтва в Україні пов'язане, передусім, з діяльністю таких яскравих режисерів, як Р. Віктюк, Б. Жолдак, С. Донченко, Б. Шарварко. Охарактеризуйте їх творчість.

Традиційними стали зарубіжні гастролі колективів Національної опери, театрів опери та балету Дніпропетровська, Донецька, Львова,

Одеси, Харкова. Назвіть видатних вітчизняних оперних співаків. На сцені Національної опери набуває авторитету і Міжнародний конкурс артистів балету імені Сержа Лифаря.

Вивчаючи сучасний кінематограф, треба перерахувати його основні проблеми, з одного боку, і досягнення - з іншого. Як змінилася ситуація в українському кінематографі після Революції гідності? Охарактеризуйте творчий доробок видатних українських режисерів та акторів.

Тестові завдання до семінару № 15

Коли Україна долучилася до Болонського процесу реформування вищої освіти?

- а) у 1999 р.;
- б) у 2001 р.;
- в) у 2005 р.;
- г) у 2009 р.

2. Хто з українських вчених очолює Національну Академію наук України?

- а) Б. Патон;
- б) М. Амосов;
- в) П. Толочко;
- г) А. Загородній).

3. У листопаді 1993 р. Кабінет Міністрів затвердив програму щодо кардинальної реконструкції всієї системи освіти, яка має назву:

- а) Закон України «Про освіту»;
- б) «Освіта» («Україна ХХІ століття»);
- в) «Концепція 12-річної середньої загальноосвітньої школи»;
- г) Закон України «Про вищу освіту».

4. Який український актор зіграв головну роль у фільмі В. Бортка «Тарас Бульба»?

- а) А. Хостікоєв;
- б) В. Андрієнко;
- в) Б. Ступка;
- г) О. Байрак.

5. Назвіть найбільш відомого у світі українського театрального режисера, що уславився своїми епатажними постановками по тематиці сексуальних девіацій людини?

- а) Б. Жолдак;
- б) Р. Віктюк;

- в) Л. Курбас;
- г) С. Данченко.

6. Поетеса - шістдесятниця, у 2010 р. побачив світ її перший прозовий твір - "Записки українського самашедшого":

- а) Ліна Костенко;
- б) Оксана Забужко;
- в) Люко Дашвар;
- г) Ірен Роздобудько.